NATUURBESCHERMINGSJAAR

N70

'het edelhert'

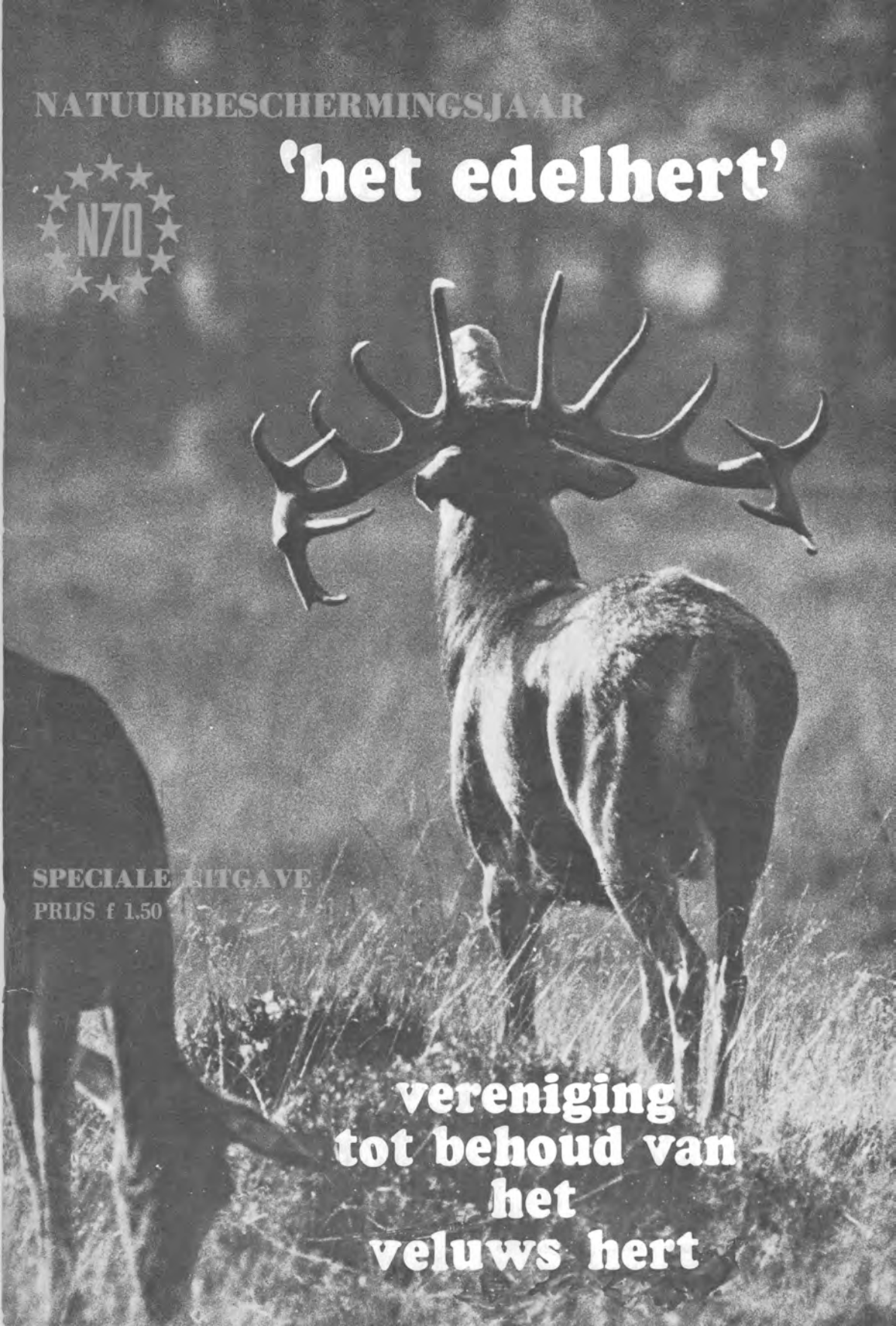

SPECIALE UITGAVE
PRIJS f 1.50

vereniging
tot behoud van
het
veluws hert

„HET EDELHERT"
orgaan van de
Vereniging tot behoud van het Veluws Hert

Secretaresse:
Mevr. C. M. M. Nefkens-Hogenboom
"Maartenshof"
Hoogland
Tel. 03493—500

Contributie:	fl. 15,— per jaar
Donatie:	fl. ~~7,50~~ — per jaar
Idem voor het leven	fl. 250,—
Giro van de vereniging	1187408
	t.n.v. de penningmeester, Hoenderloo

Redactie:
M. R. van den Brink
Ir. C. H. J. Maliepaard
A. Pols

Illustraties:
J. R. J. Planta

Correspondentie voor de redactie te zenden aan
M. R. van den Brink, Kluizeweg 280, Arnhem

Omslagfoto: F. F. Hazelhoff
Druk en layout: Drukkerij Meijer/Velp

VOORWOORD

Het Natuurbeschermingsjaar 1970 verlangt dat ook de Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert iets zinvols doet.

Het bestuur heeft dan ook gemeend dat een speciale uitgave van „het Edelhert" op zijn plaats zou zijn.

Hiervoor is het in 1965 door de vereniging uitgegeven eenvoudige boekje „Edelherten op de Veluwe" opnieuw bewerkt en de inhoud daarvan is voor een groot deel in dit nummer van „het Edelhert" opgenomen.

Ter geruststelling van de leden en donateurs van de vereniging is echter niet alles „oude kost" in deze uitgave.

Wij hopen dit werkje van „het Edelhert" weer enkele jaren te kunnen gebruiken als voorlichtingsbron over ons edelhert in het bijzonder, en grofwild in het algemeen, maar vooral om meer leden te winnen is het doel van onze vereniging.

HET BESTUUR

VAN **TOEN** NAAR NU

Men zegt dat de naam Holland oorspronkelijk afgeleid zou zijn van Holtland = houtland. In hoeverre dat waar is, is natuurlijk moeilijk na te gaan. Feit is echter dat die delen van ons land die niet onder de zeespiegel lagen, in de grijze oudheid bedekt waren met grote en gevaarlijke wouden. In ons klimaat is het bos altijd de eindfase van de plantengroei, als er niet op een andere manier ingegrepen wordt.

En de enorme heidevelden dan, zult u wellicht vragen. Die heidevelden waren al een gevolg van menselijke bewoning: er werden bossen gerooid en door de schapenteelt kon de natuur zich niet voldoende herstellen om weer tot bos terug te keren. We zien het tegenwoordig vaak gebeuren dat heidevelden in natuurreservaten hoe langer hoe meer vliegdennen en andere houtopslag krijgen als er niet geregeld geweid wordt met schapen of de hei gemaaid, afgebrand of op een andere manier kunstmatig wordt bewerkt.

In die oudste tijd was de jacht een levensnoodzaak, haast de enige mogelijkheid voor het handjevol wilden dat hier leefde, om het moeilijke bestaan te rekken. De jacht moet toen een wreed bedrijf zijn geweest, zowel voor jager als voor wild. Valkuilen, knuppels, vuistkeien, strikken en speren moeten o.a. het wapentuig hebben uitgemaakt van de oudste bewoners. En menige jager zal zelf gesneuveld zijn door het grote en woeste wild . .

Is het wonder dat de jacht die zo'n grote rol speelde in het leven van de mens van toen in rotsholen en -wanden werd afgebeeld, zoals we nog kunnen zien in Altamira en Lascaux?

Maar die periode is al heel lang voltooid verleden tijd geworden. De grootste en gevaarlijkste dieren werden het eerst uitgeroeid, vaak uit veiligheidsoverwegingen.

Over reuzenhert, oeros, beren en ander groot wild zijn geen gegevens bewaard, eenvoudig omdat er toen nog geen kroniekschrijvers waren.

Over die periode kunnen alleen de vondsten bij opgravingen e.d. ons iets vertellen en zo heel erg mededeelzaam is Moeder Aarde nu eenmaal niet; zelfs niet voor diegeen die haar geheimschrift weet te ontraadselen.

Vóór we door mensen geschreven bronnen vinden over de jacht duurt het eigenlijk verwonderlijk lang. Toch blijkt ook dan dat de jacht nog belangrijk geweest moet zijn, - tenminste voor de dunne bovenlaag der mensenmaatschappij waarover de nagelaten perkamenten vertellen. Uit oude archiefstukken namelijk vinden we pas vanaf omstreeks 1750 wat gegevens over nog in ons land in het wild levende dieren. Maar over de specifieke jachtdieren en het jachtbedrijf kunnen we al inlichtingen krijgen uit de eerste helft der veertiende eeuw. In de bundel verzamelde opstellen „In 't voetspoor van Thijsse" (Wageningen 1949) heeft G. A. Brouwer een samenvatting gemaakt van wat er uit archieven en oude boeken op dat gebied nog bestaat.

GELUKKIG ZIJ, DIE . . .

Gelukkig de jager die in zijn veld edelherten heeft als standwild dan wel als wisselwild, als passanten.
Gelukkig ook degenen die behoren tot de vriendenkring van hem. Zij kunnen elke gelegenheid waarnemen, om dit edele wild te aanschouwen, zij kunnen het rustig bestuderen van een hoogzit. De jager weet waar zijn herten staan, hij ziet hen in alle tijden van het seizoen, de bronst, de geboorte van de kalveren, het afwerpen van de stangen, hij maakt ze mee van spitser tot en met zoveel-enders. [1])
Hij is de enige die de zeer moeilijke kunde van de geweiontwikkeling praktisch kan opdoen. Hij mag zelfs doordringen tot de voor het publiek verboden rustgebieden van de herten en daar hun leven ook in de tijd dat zij heimelijk zijn geworden, bespieden. En hij is dus eigenlijk de enige bij wie vergissing uitgesloten is, de enige gerechtigde tot afschot, mits hij tevens een uitmuntend schutter is. Het afschot dient voor alles om een zo krachtig mogelijk hert te krijgen en eventueel te behouden. De jager vervangt de grote roofdieren, die eens deze selectie uitvoerden, en uiteraard eerst de zwakke en zieke dieren grepen. Het is daarom jammer, dat het nog vaak geschied door personen, die zich te vaak vergissen wat betreft het gewei, en/of het hert niet ter plaatse doden. Wie geld genoeg wil besteden, kan meestal zo'n afschotvergunning van een rechthebbende kopen. Naar praktische en theoretische bekwaamheid wordt dan niet gekeken.
Het edelhert dankt zijn naam aan zijn edel voorkomen. Sommige beweren dat het deze kreeg, omdat het eens louter door edelen werd bejaagd (maar hoe kwam dan de boom - of edelmarter aan zijn prefix?).
En het is om dat fiere koninklijke uiterlijk, dat dit prachtige levende natuurmonument, het mooiste dat wij hier te lande hebben, dient gehandhaafd en op peil te worden gehouden.
Andere bescherming dan tegen de mens heeft het niet meer nodig, maar die vijand is dan ook heel erg. Hij heeft het teruggedrongen tot de schraalste gronden van de Vale Ouwe, waar het gewei nauwelijks kalk genoeg vindt om zich te ontwikkelen. En de vrije wildbaan is zo ingekrompen, dat men de herten, die daar verblijven tot op een stuk of wat kan tellen.
Misschien wordt het nog eens anders, natuurbescherming en recreatie gaan elkaar de hand reiken, maar dat moet dan ook heel gauw gebeuren, het is vijf voor twaalf. En dat komt niet „van zelf", er moet hard voor gewerkt worden, en onze vereniging kan niet groot en financieel sterk genoeg zijn.

---

[1]) Hoe komt het, dat de wandelaar overdag haast nooit een hert krijgt te zien. Het ligt dan in een leger van bladeren in het bos, bij voorkeur in nog niet gedunde bos, en gaat pas tegen de avond op lavei uit. Dat doet het zeer snel, maar de terugtocht 's ochtends naar de dekking gaat vrij langzaam. In Duitsland noemt men die dan ook Kirchgang.

Als het niet gebeurt, zal men weldra alleen op afgerasterde terreinen nog edelherten kunnen bewonderen.
Niet alleen voor de gewone wandelaar is een ontmoeting met een edelhert op de heide of in de bos steeds meer een openbaring, ook voor de jager is zij dat.
Er gaat van een hert meer uit dan van elk ander wild. En van een hert in de vrije wildbaan gaat nog meer uit dan van een achter het raster. De wetenschap dat zo'n hert een beperkte leefruimte heeft, hoe groot ook, zal daartoe meewerken. En ook het feit dat zo'n hert gemakkelijker is te benaderen en dus te bestuderen of af te schieten dan in de vrije wildbaan.
Ik zelf voel er niets voor een edelhert neer te leggen met een bête kogel en ik ben ook niet gesteld op een trofee. Bij mij thuis zult u geen trofeeën zien hangen. Mijn kapstok is samengesteld uit afwerpstangen, die ik bij het drijven op varkens en konijnen in de dekking vond en mee naar huis nam. Vele zijn reeds beknabbeld door dieren, van muis tot en met edelhert, die behoefte hebben aan kalk. Sommige ken ik. De dragers ervan zijn nog in leven, ik heb de ontwikkeling van hun gewei enige jaren kunnen volgen. Ik bezit vele afbeeldingen van edelherten, schitterende foto s, reprodukties van schilderijen vooral van Duitse meesters en zeer veel literatuur uit alle landen, waar het edelhert voorkomt en als jachtdier of louter om zijn schoonheid wordt bewonderd en hooggeacht . . .
Maar al dat kan mij gestolen worden voor één koele avond in de bos als de bronst een hoogtepunt bereikt en de kletterende geweien en het oergeluid uit de kelen der vechtende pasja's mij ontroeren en niet alleen mij, jagers en niet-jagers, reizen er voor naar die begenadigde plekken waar zij het burlen kunnen horen, dat door het dunne laagje van de zgn. beschaving heendringt. In Duitsland, waar jaarlijks zo'n 50.000 herten worden geschoten, is het grote publiek met name in de hertengebieden nog veel meer Hirsch en Hirschjagd minded dan hier. Men weet er veel van, ook van de geweivorming, en toont eerbied voor het hert en voor de hertenjacht o.a.
Ik herinner me dat tijdens een excursie door de Harz de reisleider ergens de bus liet stoppen, om met een weids gebaar op een zuiltje langs de weg te wijzen en te zeggen „Hier hat der Fürst sein Sohn seinen ersten Hirsch geschossen", dat deed ons Hollanders weinig of niets, maar bij de Duitse medereizigers uitte het respect zowel voor de „Fürst sein Sohn" als voor „sein erster Hirsch" zich in allerlei uitroepen.
Dat afschieten van een aantal dieren is niet alleen nodig voor de selectie, ook de schade, die de herten aan bos- en veldgewassen toebrengen moet zoveel mogelijk beperkt worden, en daarom dient de hertenstand op een zeker peil te worden gehouden. Die schade kan bij concentratie van roodwild zeer aanzienlijk worden. Landbouwgronden worden meestal omrasterd, want herten en varkens kunnen in één nacht een hele oogst vernietigen. En her-

Edelherten familie

foto: f. f. hazelhoff

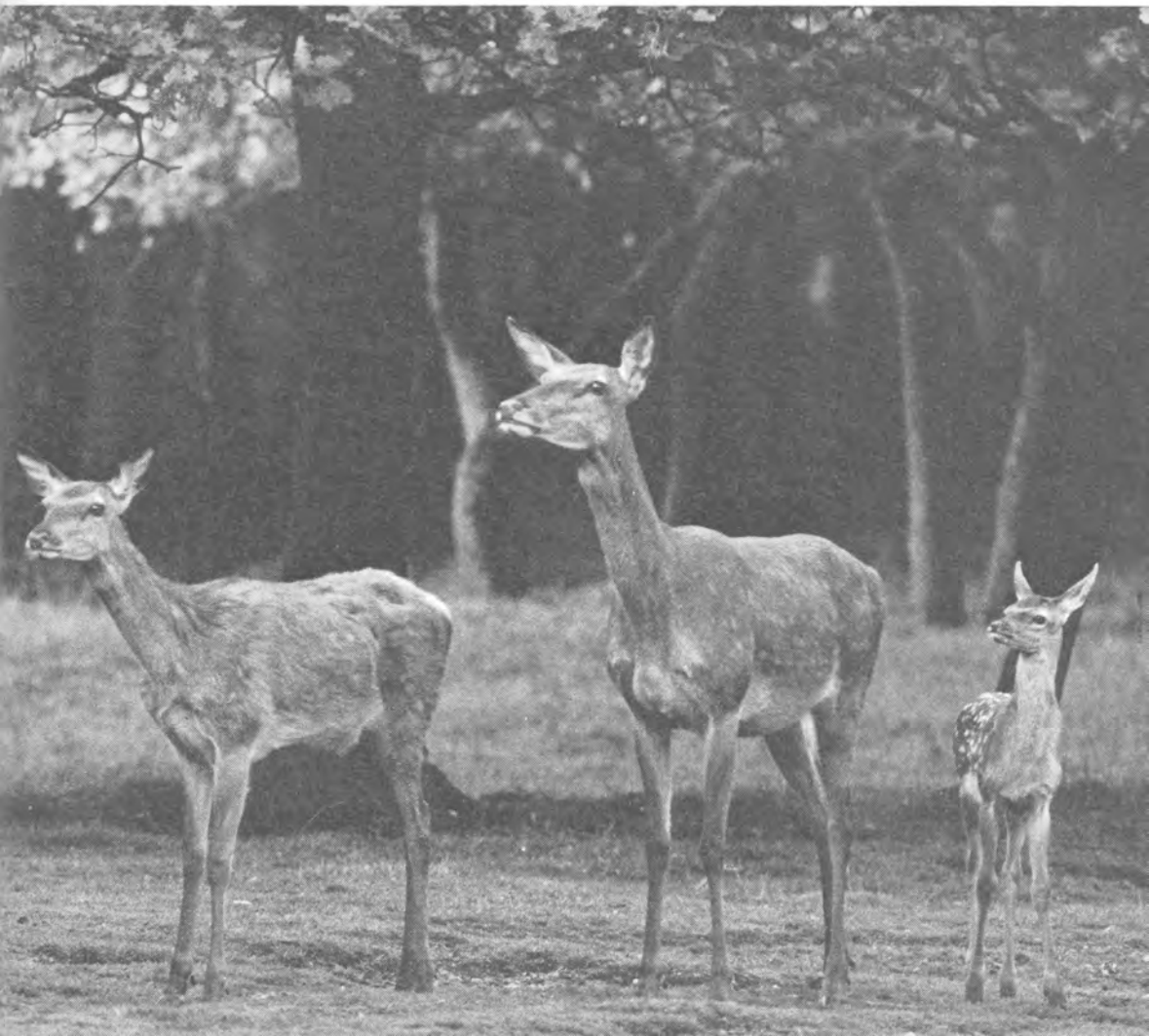

ten kunnen grote schade brengen aan jonge aanplantingen zowel door het afbijten van naalden als door het aftrekken van de bast. Zij kunnen trouwens ook jonge bomen beschadigen door deze stuk te slaan met het gewei en tevens door het vegen van een bastgewei.
Wij voeren dan ook bij om die beschadigingen zoveel mogelijk te voorkomen en leggen wildakkers aan, waarop rogge, serradella, haver en vooral winterraapjes worden verbouwd. Wij verwennen de herten met sesamkoeken, rode wortelen en voerbiet, en in de winter als alle voer schaars is, halen wij snoeisel uit de bongerds van de Betuwe, en leggen dat op verschillende plaatsen neer. In de bast zit veel suiker en beter voer is dan ook nauwelijks denkbaar. Dat snoeisel wordt trouwens door alle knaagdieren graag genomen en dient verder als abri voor fazanten en patrijzen.
Het edelhert heeft ons land in wilde staat bewoond van het Mindel-Riss - interglaciaal vermoedelijk tot in de middeleeuwen, op de Veluwe tot in nog iets latere tijd. Van zijn verblijf in voor- en vroeg- historische tijd getuigen talrijke vondsten van geweifragmenten en andere beenstukken in het gehele land. Ook in de terpen van Friesland en Groningen is door Van Giffen een groot aantal geweifragmenten gevonden.
De afmetingen hiervan zijn groter dan die van de recente edelherten, kwamen echter overeen met die van de herten door Rütimeyer uit de Zwitserse paalwoningen beschreven. Beijer heeft verschillende fossiele geweien uit ons land vergeleken met die van de Veluwse herten uit de vorige eeuw en bevonden, dat ze belangrijk zwaarder waren en een krachtiger ontwikkeling in de richting van de kroon vertoonden.
Hij trok hieruit de conclusie, dat de dragers van deze stangen in vroegere tijden vrij en ongestoord in de vruchtbare streken konden rondtrekken en in strengere winters plaatsen met milder klimaat opzoeken.
In de loop der eeuwen zijn de edelherten door de toenemende bevolking steeds meer naar de zandgronden gedreven en moesten tenslotte genoegen nemen met de schrale gronden van de Veluwe. Tot voor kort verkeerde men in de mening, dat het edelwild op „Het Planken Wambuis", en „De Imbosch", bij Vierhouten en bij Nunspeet nog als zuiver wild mocht worden beschouwd. Brouwer (1949) heeft echter aannemelijk kunnen maken, dat ook hier vermoedelijk van een autochthone hertenstand geen sprake meer is, en dat alle herten in ons land reeds tenminste van de 16de eeuw af als semi-wild jachtobject moeten worden beschouwd. Dit geldt niet alleen voor het roodwild op de Veluwe, maar ook voor de herten in de bossen langs de binnenduinrand, waarvan o.a. door H. Junius gewag wordt gemaakt. In zijn tijd waren de herten tussen 's-Gravenhage en Egmond (vooral in Kennemerland) zo talrijk, dat men de landerijen uren ver met staketsel moest omgeven, zowel om wildschade als om stroperij te voorkomen.

Deze dieren waren stellig grotendeels uitgezet. Prins Maurits heeft reeds in 1600 herten uit de Paltz in de duinstreek doen uitzetten en ook import vóór de 16de eeuw behoort niet tot de onmogelijkheden. De schrijver van het „Jacht-Bedryff" (c.a. 1635), vermoedelijk de „substuijt-houtvester van de Graeffelicheyt „Cornelis Jacobsz. van Heenvliet vertelt hieromtrent: „'t Grofwildt hier te lande onthoudt sich meest in Noort-Hollandt voorts achter den Vogelesang, naer Langevelt bij Noortwijck, ende voorts omtrent Teijlingen en dan in Stalpershout tusschen Leijden ende den Hage, ende bij wijlen in de Capittelduijnen achter Gravesande omtrent de Mase,(.) 'T meeste dat in Noort-Hollandt is heeft Prins Maurits H: uijt den Paltz laeten comen, waer aff de twee eerste troupes die gesonden wierden altesamen stierven, ende van die de derdemael overquamen, dat 35 stucx waeren, zijn omtrent noch vijfthien in 't leven gebleven die nu en dan (met die van outs daer zijn geweest) voort hebben geset ende daer vermenighvuldight. Onder de gecroonde zijn noch vier schoone groote Palatijnsche stucken, om welcke te conserveren heeft den Wildtschutt eens voor al, last, soo wanneer hij ordre crijght om een te schieten, die te verschoonen."
In de late Middeleeuwen waren de Haarlemmerhout en de Aerdenhout nog rijk aan deze mooie dieren. In het begin der 17de eeuw werd hier nog op herten gejaagd, want de Haarlemse historicus Ds Ampzing dichtte over de bezoeken van Prins Frederik Hendrik aan de „Wildernis van Brederode" in 1628:

Hoe dickwyls komt de Prinz in Breeroo's wijde palen?
Hoe dickwyls menig wildt uyt onse duynen halen?
Hoe meen'ge snelle Hind, hoe menig wacker Hart
Word op der Heren jagt gevangen en benard.

In elk geval waren deze herten omstreeks 1750 verdwenen.
De herten, die we thans nog op de Veluwe aantreffen, ook die in de vrije wildbaan, stammen vermoedelijk al af van wild dat daar door de Oranje-vorsten in de loop der eeuwen werd uitgezet. Reeds in de 16de eeuw moeten de Veluwse edelherten als semi-wild worden beschouwd. Prins Willem II liet bovendien in 1648-1649 bij Dieren een wildbaan van ca. 1400 ha inrichten; deze werd met grof en kleinwild bevolkt. Na zijn dood in 1650 kwam de afrastering echter spoedig in verval, zodat de wildbaan open kwam te liggen, met alle gevolgen van dien.
Prins Willem III liet later een nieuwe omheining maken; zijn hertenjachten hebben grote bekendheid verworven. Later hebben de herten op de Veluwe niet meer zo sterk in het centrum der vorstelijke belangstelling gestaan. Zij werden min of meer aan hun lot overgelaten. Volgens Sloet (1848) leefden zij echter in het midden der vorige eeuw nog in vrij aanzienlijk aantal op de Veluwe.
Koning Willem III en Prins Hendrik waren grote liefhebbers van de jacht op grof wild. Laatstgenoemde importeerde reeds in november 1900 herten uit Mecklenburg in de Soerense bossen.

Z.K.H. maakte van het Koninklijk domein in de loop der jaren een prachtig roodwildrevier.
In zijn monographie „Zur Naturgeschichte des Rothirsches" geeft Joachim Beninde een interessante analyse van de kuddevorming bij edelherten. Bij het kaalwildroedel gaat steeds een moederdier voorop, gevolgd door haar kalf. Zij dwingt het kalf tot volgen en gehoorzamen en bij de opvoeding spaart zij de roede niet. Wanneer het kalfje niet goed volgt, tuchtigt zij het met de voorpoten. Als het roedel uit het bos treedt om te grazen, dan verkent de leidster eerst de omgeving, voordat zij voedsel opneemt. De dieren die na haar uit het bos treden zijn minder wantrouwend, en volgen spoedig haar voorbeeld.
Bespeurt de leidster onraad, dan vlucht zij weg en krijgt het gehele roedel achter zich aan. Bemerkt echter een der andere dieren gevaar, dan wordt dit wel onrustig en deelt deze onrust ook aan de andere dieren mede, maar het initiatief tot de vlucht neemt het niet. Gedurende het laveien speurt ieder dier voor zich naar gevaar. Van een zich geheel verlaten op de leidster is dus geen sprake. Verliest de leidster haar kalf, dan neemt een ander moederdier haar plaats in.
Het moederdier is meer bedacht op de veiligheid van haar kalf dan op die van zichzelf; verliest zij haar kalf, dan werkt het moederinstinkt niet meer en is zij niet meer geschikt om leiding te geven. Leidster wordt volgens Beninde bij de vorming van de troep, „dasjenige Stück, das sich am wenigsten unterordnet, das am wenigsten unsicher ist, das am selbständigsten handelt, den frühesten Entschluss fasst". Doet het geval zich voor, dat twee wijfjes deze eigenschappen in gelijke mate bezitten, dan splitst de troep zich vaak in tweeën.
De gehoorzaamheid is volgens hem dus geheel vrijwillig en komt voort uit een gevoel van onzekerheid. In dit verband wijzen we ook op het gedrag van een bisonkudde. Deze staat onder leiding van een koe; wordt deze gedood, dan nemen de andere dieren niet direkt een besluit en vormen zo een gemakkelijk doel voor de jager. Bij het hertenroedel is evenmin een leider, die zijn wil aan de anderen oplegt. Er is alleen een hert dat voorop gaat en deze gids is gewoonlijk een jonger dier, de ouderen komen achteraan. Bij gevaar vluchten de oudste herten vaak het eerst en krijgen dan de jongere achter zich aan. Aan verdedigen van andere dieren wordt niet gedacht, ieder is zichzelf het naast. „Es handelt sich um weiter nichts als ein „Vorangehen", und der starke Hirsch folgt nur solange es ihm passt", zegt Beninde.
Als het hert zich in de paartijd bij het hinderoedel voegt, om wier bezit hij met rivalen moest vechten, wordt hij wel bezitter van de troep, maar geen leider. Aan verdediging van zijn harem denkt hij geen ogenblik. In het kuddeverband vinden de dieren dus een grotere mate van veiligheid en bevrediging van sociaal gevoel, maar de volwassen dieren blijven vrij om op eigen kompas verder te gaan.

Amateur

Jachtwetten

Na 1814 traden er grote veranderingen op. Ons land kreeg de eerste echte jachtwet. Het belang van de jager stond in deze helemaal voorop. Van die tijd af was het ook burgers toegestaan onder bepaalde voorwaarden de hertenjacht te bedrijven. Maar de toen nog gebruikelijke jachtmethode was niet erg bevorderlijk voor de wildstand. Nu ging het immers wél om trofeeën en men schoot dus de beste, mooiste dieren.

Nog omstreeks 1900 bestond het allergrootste deel der Veluwe uit enorme heidevelden, met hier en daar verspreid liggend enkele geïsoleerde loofbossen. De meeste bossen die we er vandaag kennen zijn na die tijd aangelegd. Door het geringe bosareaal had het grofwild ook betrekkelijk weinig dekking. Uit oude trofeeën in diverse kastelen en musea leiden we af dat de kwaliteit van het wild wel goed was, het aantal zal echter niet zo heel erg groot zijn geweest.

Omstreeks de eeuwwisseling werden de eerste grote gebieden omrasterd. Gaas en prikkeldraad waren nog onbekend, de rasters bestonden uit houten omheiningen, zoals we ze bij het Loo nog kunnen zien.

De Kroondomeinen op de Noord Veluwe werden omheind, evenals op de Zuid Veluwe Varenna, het Deelerwoud en de Hoge Veluwe. Zo ontstonden een aantal grote gebieden waar het wild rustmogelijkheden heeft als dat nodig is. Het raster van het Kroondomein omvat ongeveer een 9.000 ha., Varenna ca. 500, het Deelerwoud 1450, de Hoge Veluwe ca. 5700 ha. Andere gebieden werden nooit omrasterd, hoogstens (gedeeltelijk) afgesloten voor het publiek, zoals o.a. Terlet (ca. 850 ha.) en het Planken Wambuis, ongeveer 2200 ha. groot. Op Varenna kwamen oorspronkelijk geen herten voor, wel reeën. In 1926 werden er enkele Japanse herten ingevoerd. Ook in andere gebieden werd import toegepast en tussen de verschillende afgerasterde revieren ruilt men regelmatig fokmateriaal.

Het spreekt vanzelf dat we daardoor niet meer kunnen zeggen dat het Veluwse hert van vandaag, werkelijk afstamt van het oude Veluwse hert. Natuurlijk zit er „oud bloed" in, maar minstens net zoveel „nieuw bloed". Waar in de wereld vindt men nog wel volkomen raszuivere dieren? Ook in de bekende roodwildgebieden in Europa, de Schorfheide, Rominten en de Karpaten, ook daar leven de herten in hun eigen belang vaak in rasters, zodat ook daar zo nu en dan bloedverversing wordt toegepast.

Het feit dat Prins Hendrik hier met name genoemd wordt, zegt niet dat hij de enige zou zijn die zich ingespannen heeft voor de hertenstand in Nederland. Nog verschillende andere namen zouden met ere genoemd kunnen worden.
Tot de opbouw van een goede wildstand hoort ook de „Hege mit der Büchse", het afschieten van minder goede dieren. Voordat de mens alle „schadelijke" of gevaarlijke dieren uitroeide, waren de wolf en de beer de beste hertendokters, evenals gelukkig nog steeds de vos een goede kleinwilddokter is. Nu er geen wolven en beren meer zijn, moet de mens hun taak overnemen. En hiermee komen we dan tevens op de toestand van vandaag.

Via de jachtwetten van 1814, 1852, 1857, 1923 en 1954 kwamen we tot de regeling van nu. De eerste jachtwetten stelden de jacht primair, later zag men toch ook de rechten en belangen van de land- en tuinbouw, in 1923 werden de heerlijke jachtrechten afgeschaft en in 1954 tenslotte kreeg de jachtwet een drieledig karakter: de belangen van jacht, landbouw (waaronder ook tuin- en bosbouw e.d.) en natuurbescherming werden zo eerlijk mogelijk tegen elkaar afgewogen. Jagers en natuurbe-

DE WETTELIJKE POSITIE VAN HET EDELHERT

De Jachtwet

Hoewel wettelijke bepalingen met betrekking tot de jacht al veel ouder zijn, kwam de eerste feitelijke jachtwet pas in 1814 tot stand. De verdiensten van deze wet waren meer gelegen in de bescherming van de jachtgerechtigden dan in die van het wild. Vernieuwingen in de vorm van aanpassingen en uitbreidingen kwamen achtereenvolgens tot stand in 1852, 1857, 1923 en de laatste jachtwet werd op St. Hubertusdag 1954 in het Staatsblad no. 523 gepubliceerd.

Maken we een vergelijking met de jachtwet van 1814, dan zijn in de nieuwe wet de rollen volkomen omgekeerd: de belangen van het wild staan voorop en de jager neemt een waardige plaats in als beheerder van het kostbare bezit: de fauna van ons land.

In de Jachtwet van 1954 vallen een paar dingen op:

1) Er is een jachtraad ingesteld, welke de Minister van advies dient bij het uitvoeren van de wet. In deze raad zijn vertegenwoordigers van landbouw, bosbouw, natuurbescherming, jacht en kooikersbedrijf opgenomen.

2) Het wild is ingedeeld in vier groepen, waarvan de eerste het grofwild omvat: edelherten, damherten, reeën en moeflons.

Geadviseerd door de Jachtraad kan de Minister de jacht op bepaalde groepen sluiten of deze slechts op een speciale vergunning toestaan. Deze maatregel werd getroffen t.a.v. de groep van het grofwild. Door deze beschermende maatregel kon het edelhert bij wijze van spreken de eerste hindernis op weg naar zijn staatsburgerschap nemen, hoewel de herten dit land wellicht langer bewonen dan de mens. Teneinde een ongebreidelde uitgroei van de hertenpopulatie te voorkomen, werd de jager, ondanks het sluiten van de jacht als beheerder te hulp geroepen en ingeschakeld.

De Minister beschikt nu over een ambtelijke organisatie, de afdeling Faunabeheer (de naam spreekt al voor zichzelf) die o.a. belast is met de uitvoering van de Jachtwet. In eerste instantie worden daarbij de belangen van de fauna gediend. De gang van zaken is nu in het algemeen zo, dat een stuk grofwild geschoten mag worden, indien dit gewenst is met het oog op het handhaven van een redelijke stand, d.w.z. in overeenstemming met de belangen van land- en bosbouw en natuurbescherming. Ten aanzien van edelherten gaat de overheid nog verder: zo nodig worden afschotvergunningen gegeven voor een bepaalde categorie herten, dus apart voor een A, B of C-hert, voor een hinde of voor een kalf, al naar dit nodig is.

De „klassificatie Edelherten" is in 1969 opnieuw bewerkt, aangepast en herzien. Alle jagers, welke edelherten selecteren is een keurig boekwerkje in zakformaat toegezonden door de directie faunabeheer, waarin de beschrijving van de diverse categorieën is opgenomen en waarin de geweitypen van A, B en C herten als schetsen staan afgebeeld.

Krijgt een jager nu klachten over schade door de herten aan de bossen van zijn jachtveld toegebracht, dan kan hij bij het directoraat Faunabeheer een vergunning vragen om bepaalde herten, hinden of kalveren af te mogen schieten. Dit houdt dus in dat hij ontheffing krijgt van bepaalde delen van de Jachtwet.

Faunabeheer heeft nu o.a. twee belangrijke inlichtingenbronnen om deze aanvrage te beoordelen. In de eerste plaats heeft het de telrapporten van het Instituut voor Natuurbeheer tot zijn beschikking: herten, hinden en kalveren worden namelijk jaarlijks geteld in de drie leefgebieden. In de tweede plaats heeft het Faunabeheer zijn Provinciale vertegenwoordigers die ter plaatse gegevens betreffende de schade opnemen en deze rapporteren.

Nu kunnen er twee dingen gebeuren:
a) De gevraagde vergunning wordt toegestaan, bijvoorbeeld omdat de wildstand werkelijk te groot is. In dat geval krijgt de aanvrager evenveel vergunningen, vervoerbewijzen en waarmerk-loodjes als er stukken wild afgeschoten moeten worden. Bovendien is hij steeds verplicht het gewei ter beschikking te stellen van het Instituut voor Natuurbeheer, dat er wetenschappelijke gegevens uit verzamelt. Soms rust op hem ook de verplichting het geschoten wild op korte termijn te tonen aan de provinciale vertegenwoordiger van Faunabeheer. Al deze maatregelen zijn bedoeld als beschermende maatregelen tegen foutief afschot en stroperij.
b) De gevraagde vergunning kan echter ook worden afgewezen. Dat kan het geval zijn wanneer de wildschade veel minder ernstig is dan zich oorspronkelijk liet aanzien. Dat kan ook het geval zijn wanneer een wildstand te klein is. Maar . . . het kan toch ook voorkomen dat een kleine wildstand, - die dus geen afschot gedoogt, - zo grote schade veroorzaakt dat het voor de bosbouwer en/of jager ondragelijk groot wordt geacht.
3) Volgens de Jachtwet van 1954 draagt iedere jachtaktehouder bij, in het bij die Wet ingestelde Jachtfonds. In geval van nood kan dit fonds nu de herten, de bosbouwer en de jager beschermen door het financieren van maatregelen die een dergelijke schade tegengaan, zoals de aanleg van voerakkers, het aanleggen van rasters, het instellen van rustgebieden en wat dies meer noodzakelijk wordt geacht.

Het Staats Wildreservaat

Hoewel het hert op de goede wissel was en al een geduchte hindernis had genomen op de weg naar een veilige positie, waren toch nog niet alle wolken van de hemel.
Door samenwerking tussen Staatsbosbeheer en Faunabeheer kwam in 1956 het Staatswildreservaat tot stand. Dit reservaat is even ten Zuiden van Apeldoorn gelegen. De Overheid stelde zich dus duidelijk op het standpunt dat het hert - ons grootste vrij levende zoogdier - moest blijven voortbestaan. Aan de andere kant waren er andere stromingen in onze Nederlandse samenleving die in een dichtbevolkt land als het onze, de schade en het ongemak van zulke grote dieren te ernstig achtten. Ondeugende mensen hebben zich wel eens afgevraagd of dat ongemak uitsluitend bestond uit het gras terug nemen en langzamer rijden in een auto als men de bekende wildwaarschuwingsborden op de weg zag staan . . . Hoe dan ook, het bleef rommelen en weerlichten in de wereld van het edelhert. En in de toekomst zal dat zeker ook nog wel even aanhouden.
In 1959 was de toestand echter werkelijk kritiek geworden. De plannen om alle herten toch maar op te ruimen lagen al klaar. Gelukkig werd op het laatste moment nog een commissie in het leven geroepen om de situatie toch nog maar eens een keer goed te bekijken.
Nu is één der moeilijkheden van vele commissies dat er jarenlang gedelibereerd wordt, zonder dat men tot een resultaat komt. Maar de „Commissie Hertenreservaten" die onder voorzitterschap stond van de Commissaris der Koningin in Gelderland, Mr. H. W. Bloemers kwam gelukkig heel spoedig tot resultaten. Allerlei kringen en belangengroepen van onze maatschappij konden in deze commissie meespreken: vertegenwoordigers van de Gelderse Maatschappij van Landbouw, de Voorlopige Natuurbeschermingsraad, de Ned. Ver. van Boseigenaren, de ANWB, de Kon. Ned. Jagersvereniging en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. In hetzelfde jaar al rapporteerde de Commissie Bloemers dat het gewenst was een redelijke edelhertenstand op de Zuid-Oost Veluwe te handhaven. In 1961 werd een gelijkluidend advies uitgebracht met betrekking tot de West- en de Noord-Veluwe.
We mogen dus zeggen dat het edelhert in 1961 zijn „volledige staatsburgerschap" verwierf. Het is aan onze vereniging, de „Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert", de nieuwe staatsburger aan de overige 12 miljoen voor te stellen op zodanige wijze dat de nieuweling gerespecteerd, bemind en . . . beschermd wordt!

WAAR EN HOE DE GROTE ONTMOETING PLAATS KAN VINDEN

Waar?

Herten en ander wild zijn nu eenmaal geen kastelen die op een vaste plaats op de

kaart zijn aan te geven. En daarom moet iedereen die een ontmoeting met dieren in het wild wil hebben, een andere kaart leren lezen: voetsporen, de prenten, veeg- en krabsporen, een plukje haar aan een boom of het herkennen van voor de soort typische uitwerpselen.
Toch moeten we natuurlijk wel ongeveer weten waar er een kans is op een rendezvous met het wild. Misschien kent u de uitdrukking wel: „het is er zo eenzaam dat vos en haas er elkaar goedenacht wensen"; nou in Nederland vind je zo'n plek niet meer, tenminste . . . wat de eenzaamheid betreft, wat die vos en die haas aangaat, in dat opzicht is er nog wel wat te beleven . . .
Maar ik dwaal af, we hadden het over grofwild.
Er zijn nu twee mogelijkheden: ten eerste, de dieren kunnen in totale vrijheid leven en „daarheen trekken waar de wind heen waait", om het eens romantisch uit te drukken. In feite zijn ze natuurlijk toch gebonden door de mogelijkheden (of onmogelijkheden) om geschikt voedsel te vinden, door de behoefte aan bepaalde begroeiingen of rustgebieden; ze zijn gehinderd in hun vrije beweging door snelwegen, spoorlijnen, rivieren en zo meer. Maar we spreken dan toch van de Vrije Wildbaan, het veld dus, zonder afrasteringen.
Bij de tweede mogelijkheid is het wild veel beperkter in zijn bewegingen. Ze zitten dan binnen een omheining, al kan dat omrasterde gebied wel zo'n 9-10.000 ha. groot zijn, zoals bijv. het Kroondomein.

Herten in de vrije wildbaan zijn te vinden in:

1) Het Nationale Park **„Veluwezoom".** Dit „park" is eigendom van de Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Het wordt ruwweg begrensd door de lijn Velp-De Steeg-Dieren-Laag Soeren-Loenermarkt-Terlet. Alle gewenste gegevens hierover kunt u vinden in het handboek van genoemde vereniging. Een gekleurde overzichtskaart waarop ook de bospaden zijn aangegeven, is verkrijgbaar.

2. Tussen het Nationaalpark Veluwezoom en Apeldoorn ligt de **Loenermarkt.** Ook hier kunt u de trotse geweidragers ontmoeten.

3) Ten zuiden van Apeldoorn, aansluitend op de Loenermarkt en Nationaalpark Veluwezoom ligt het **Staatswildreservaat.** In dit reservaat bevindt zich de bekende „wildtoren" te Uqchelen. Hier vanaf kunt u onder deskundige leiding van een Rijksjachtopzichter het wild bewonderen: edelherten, reeën en wilde zwijnen. Hier is dus een extra mogelijkheid geschapen die bijzonder de moeite waard is naast de prachtige wandelingen die u in dit mooie gebied kunt maken. De bossen worden verzorgd door Staatsbosbeheer en de fauna door Faunabeheer, beiden ressorterend onder

het Departement van Landbouw en Visserij. Het is zaak om enige tijd tevoren al kontakt op te nemen met de VVV te Ugchelen (telefoon: 05700/13660) als u van de „wildtoren" gebruik wenst te maken. De toren heeft een capaciteit van 90 personen per keer en is vijf avonden in de week volgeboekt; u ziet, er is dus een grote belangstelling voor.
De onder 1-3 genoemde gebieden worden samengevat als Zuid-Oost Veluwe. Helaas hebben de herten van de Z.O. Veluwe geen kontakt meer met die uit de Z.W.-Veluwe, o.a. het Planken Wambuis. Door cultivering en aanleg van wegen en andere kunstwerken langs de zuidzijde van het Deelerwoud, het vliegveld Deelen en het Nationaalpark De Hoge Veluwe is er als het ware een onoverkomelijke grens voor de herten getrokken.

4) Tussen Ede, Otterlo, het Nationaalpark De Hoge Veluwe en Wolfheze leeft een hertenbevolking die het landgoed **'t Planken Wambuis** als centrum heeft. Tot voor kort konden ze nog wel uitwisselen naar de Z.O.-Veluwe en ook noordelijk langs Kootwijk en Garderen naar de Noord en Noord-West Veluwe. Wandelkaarten voor het Planken Wambuis worden ter plaatse uitgegeven. Leden van de Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten kunnen jaarkaarten verkrijgen bij het kantoor van deze vereniging te Amsterdam.

5) Het westelijk deel van de Noord Veluwe biedt aan de herten onderkomen in de **Speulder- en Sprielder bossen (Staatsbosbeheer),** het landgoed Staverden (Sticht. Het Gelders Landschap), het **Leuvenumse bos** (Natuurmonumenten) en de verschillende daar tussenin gelegen terrein.

6) Gaande in noordoostelijke richting kan men edelherten aantreffen tot de lijn Nunspeet-Tongeren-Epe. Het landgoed **„Welna"** neemt hier een centrale plaats in.

7) Oostelijk van Leuvenum en Staverden ligt tussen Elspeet en het Kroondomijn nog een gebied waar herten in de afgerasterde wildbaan voorkomen. Zij hebben praktisch geen kontakt met de vrij levende populaties.
Wie niet zo thuis is op het buitenspoor, kan het observeren van herten gemakkelijker leren in een omrasterd revier. U hebt dan ook minder kans om ongewenste storingen te veroorzaken.

8) Het Nationaalpark **De Hoge Veluwe** is hiervoor bij uitstek geschikt. U kunt er sporen leren lezen en met de nodige voorzichtigheid kunt u er veel wild zien. Loop niet meteen op de dieren af als zij in zicht zijn! Vooral vanaf de weg Oud Reemst-Kompagniesberg is bij opening en sluiting veel wild te zien dat lange tijd buiten de dekking blijft.
...Het verdwijnt evenwel spoedig in het rustgebied - buiten zicht - wanneer u het probeert te benaderen. Vaak ziet men een heel rijtje auto's staan, vanwaaruit de inzittenden het wild bekijken. Zo lang u maar in de auto blijft zitten, blijft het wild prachtig in het zicht, maar zodra u uitstapt: weg zijn ze.

9) Als laatste, maar lang niet het minste gebied, is er het Kroondomein, westelijk en noordelijk van Apeldoorn. Dit prachtige revier is toegankelijk met toegangskaarten waarover de VVV van Apeldoorn inlichtingen verstrekt. Evenals op het Nationaalpark De Hoge Veluwe worden hier excursies georganiseerd.

Bedenk wel, dat in al deze terreinen rustgebieden voor het wild zijn gelegen, die niet toegankelijk zijn. Dit is overal duidelijk aangegeven.

De bronst

Op het ogenblik is het nog vrij moeilijk om de edelhertenbronst te observeren. Maar onmogelijk is het niet. Van beheerszijde heeft men niet graag pottenkijkers bij dit grote gebeuren en terecht. Maar aan de andere kant zijn de dieren juist in de bronsttijd goed te bekijken, omdat in die tijd de verschillende roedels tamelijk dicht bij elkaar komen. En het mannelijke wild heeft dan andere zorgen aan het hoofd dan op die kleine mens te letten die zo onbescheiden is om toe te zien. Waarom men er geen toeschouwers bij wenst? In de eerste plaats is het niet altijd ongevaarlijk. In Duitsland wordt de bronst niet voor niets de „Rauschzeit", de roestijd genoemd. In de tweede plaats is de concentratie van mannelijke dieren bij elkaar

juist dé ideale tijd om streng te selecteren. De minder goede dieren kunnen dan zo nodig worden verwijderd; de stand mag immers ook weer niet te groot worden. Is de bronst voorbij, dan verspreiden de herten zich weer snel. Dat betekent dat het dan veel moeite kost om het noodzakelijke afschot uit te voeren.
Men bewijst dus de dieren én de beheerder een grote dienst, door vooral gedurende de bronst weg te blijven of anders in ieder geval extra rustig en voorzichtig te zijn. Deze periode valt in de laatste helft van september en de eerste helft van oktober.

Vanaf de wegen die door het Nationaalpark De Hoge Veluwe leiden is de bronst steeds goed te zien en te horen. U mag dan echter niet van de verharde wegen af. Houdt u daaraan! Deze beperking wordt ruimschoots beloond door het feit dat de herten dit weten of schijnen te voelen. Ze vertonen dan weinig of geen angst voor de toeschouwer en het verkeer op de wegen.
Het niet in acht nemen van deze vereiste zelfbeheersing kan ernstige gevolgen hebben. Meer dan eens is het gebeurd dat herten werden verstoord door „achtervolging" en daardoor met het gewei in de rasters kwamen vast te zitten. Soms met dodelijk gevolg. Of ze zijn over drukke verkeerswegen gedreven, met als gevolg ernstige verkeersongelukken. Bovendien is het vaak voorgekomen dat ze verdreven werden naar gronden waar zij grote schade konden aanrichten, wat dan ook prompt gebeurde. Het verstoren van de bronst heeft verder tot gevolg gehad, dat niet voldaan kon worden aan de afschotverplichting. Ook dit geeft schade aan de bossen en gewassen. Over de schade aan de stand doordat de slechte exemplaren niet tijdig konden worden verwijderd, spreken we niet eens.

Is het voor de belangstellende recreant van belang om wild te kunnen observeren, - het is voor diezelfde dieren ook nuttig om waargenomen te worden. Iedere goede waarnemer wordt op zijn manier een aktieve beschermer van de dieren. In geval van onraad kunt u waarschuwen of onheil voorkomen; in de praktijk geschiedt dat herhaaldelijk. U kunt anderen waarschuwen het wild niet te dicht te naderen en, wat misschien nog belangrijker is: u zult op uw wijze op de bres gaan staan voor de edelherten als er gevaren gaan dreigen in de vorm van ontginning, ruilverkaveling die niet verantwoord is, wegenaanleg en andere vormen van verstoring en verontrusting. Wie het wild ziet, komt onder zijn bekoring; daarom is het van belang dat het wild ook de kansen krijgt om zich te laten zien!

Rustgebieden

Maar er is nog iets!
Alles wat leeft en groeit heeft op gezette tijden rust nodig. Dat is niet alleen de rust voor enige uren slaap, neen, er zijn ook bepaalde perioden in het leven van ieder levend wezen, waarin rust even belangrijk is als voedsel of het licht van de zon. Rust betekent voor de herten o.a. dat zij geen last hebben van allerlei alarmerende prikkels. De strijd om het bestaan maakt het voor ieder wild dier nu eenmaal noodzakelijk om altijd en altijd op zijn qui vive te zijn. De prijs voor verslappende aandacht is voor deze dieren meestal de dood! Als rustgebied kiest een edelhert een zonnige plaats waar zijn zintuigen niet ieder moment alarmsignalen opvangen, waar niet de uiterste waakzaamheid nodig is. Ze kunnen dan rustig herkauwen en het voedsel verteren, zonder zich doorlopend te moeten verplaatsen. De zon is belangrijk voor de aanmaak van vitamine D in het onderhuidse vetweefsel. Om deze reden tracht men ook de voederplaatsen zodanig aan te leggen dat de dieren er een overvloed aan zon hebben. Het is wetenschappelijk vastgesteld dat onrust een slechte invloed heeft op de ontwikkeling van het gewei.

In een ander hoofdstuk vertellen we u nog iets meer over die rustgebieden.
Natuurlijk begrijpen we best dat ieder bordje met „Verboden Toegang" of met een dergelijke strekking bepaalde weerstanden opwekt. Het strijkt je als het ware tegen de haren in en zulke bordjes staan er al veel teveel in ons land. Maar we zijn er ook van overtuigd dat u in de edelhertengebieden deze bordjes met alle plezier zult respecteren, nu u weet dat het in het belang van deze mooie dieren is. U doet dat niet in ons belang, maar in het belang van de herten zelf. Zij kunnen het u niet zeggen, maar ze zijn er u zeker dankbaar voor!

Het **kroondomein** *ontwaakt*

Langzaam komt er kleur in berk en lark na de uiterst lange winter van het gedenkwaardige natuurjaar 1970.

Dit zien de inzittenden van de twee autobussen, die zich om 4 uur in beweging hebben gezet voor een tocht door de bossen van het Kroondomein. Het zijn leden en donateurs van de Vereniging tot behoud van het Veluws hert, die, op 18 april 1970, na de jaarvergadering van de vereniging, gehoor gaven aan de uitnodiging van het bestuur aan deze wildexcursie deel te nemen.

Langs paleis Het Loo, met het daarachter gelegen jachtslot, thans in restauratie, over rechte lanen met hun drie eeuwen oude eiken, langs honderdjarige douglasbeplanting met in de verte de sprengkoppen, waar tal van beekjes hun ontstaan te danken hebben. Rust heerst er tussen de statige bomen, waaronder de bussen langzaam doorglijden.

Dan komen uitgestrekte rustgebieden, waar alleen de jachtopziener toegang heeft indien noodzakelijk. Natuurlijk stijgt nu de spanning, waardoor de ramen beslaan en het bovenluik geopend wordt.

Iedereen tuurt enthousiast met of zonder kijker tussen de ondergroei van de grove den of beneden de vraatlijn van de beuken.
Helaas geeft het wild niet thuis. Nu en dan schijnt de zon. Zij geeft de lark een gouden toorts, de zilveren berkestam een voile van zacht groen.

Opvallend zijn de percelen „boerenbos", of „Markenbos", restanten kromme scheve en vormloze eiken. In vroegere tijden gebruikten de boeren de rechte stammen en bleven minder goede modellen staan.

Tegenwoordig dunt men eerst de misbaksels en laat men de goede rechte stammen staan totdat ze voor het gebruik geschikt en lonend zijn.
Dan opeens in een slenk een zwarte rug, door een jagerscog vertaald met zwijn.

Even later ontdekt het roedel in de bus echter, dat damwild beter op zijn plaats is.

De buspopulatie, blij met het eerste teken van wild na een uur rondrijden, besluit mild dat het

dier, dat inmiddels snel ruimt een damzwijn moet zijn geweest. Dit voorval blijkt de proloog van grote gebeurtenissen te zijn. In de verte staat stokstijf de eerste bus, de zogenaamde leidbus. Haar schorten, in normale gevallen matwit, flikkeren zenuwachtig rood.

Even zijn wij bang, dat dit het teken is dat ze in de dekking verdwijnt. Maar gelukkig blijven haar lopers op de grond.

Links op de helling wordt een groot roedel zichtbaar. Gezeker naar de bussen; dan neemt de leidster een besluit en snelt de weg over; gevolgd door tientallen herten en kaalwild. De herten in bastgewei, sommigen reeds tot de middentak. Enkele vinden de bussen geen verontrustende verschijningen en beginnen aan de heiderand te laveien.

Anderen worden balorig en delen elkaar, staande op de achterlopers, klappen uit.

Waarschijnijk ruziën deze vrouwelijke dieren over de vraag wie het eerst de bussen gezien heeft.

Na het oversteken van de snelweg weer herten, waarbij zeer sterke stukken. In de hei treffen wij nog enige korhoenders aan. De bussen wordt echter geen baltsspel gegund.

Zo eindigde deze tocht door de prachtige bossen en over de heidevelden met de verrassing brengende plooien en golvingen en de afwisselende beplanting van loofhout, grove den en douglas. Voorwaar een excursie die zeer de moeite waard is geweest en voor herhaling vatbaar.

M. R. v. d. Brink

ER ZIJN NOG *andere* GASTEN....

Ongewild en aan de andere kant maar al te graag gewild, hebben nog een aantal andere diersoorten baat bij de aktiviteiten van onze vereniging.

Wilde Zwijnen

In de eerste plaats de bijna vogelvrij verklaarden, de zigeuners van het bos, de wilde zwijnen. Meer dan welk wild ook confronteren zij ons met de oertijd. Het zijn stevige rakkers; 's winters hebben zij een ruigbehaarde, bijna glimmend zwarte pels met lange borstels op de schoften. Ze zijn in hoge mate intelligent, onder de moeilijkste omstandigheden verliezen zij hun kop niet, ze zijn dapper en wee degene die de jonge biggen te dicht nadert. De bosbouwer heeft eerder baat dan last van dit zwarte gilde. De boeren denken er anders over want de wilde zwijnen zijn maar al te behulpzaam bij het rooien van hun akkers en kijken daarbij beslist niet op overuren. Maar de landbouwgronden zijn tegenwoordig vrijwel allemaal ingerasterd en dus grotendeels beschermd tegen de zwijnen. Al moet gezegd: het zijn knappe wroeters die voor een niet al te best hek hun hand, - pardon - hun snuit niet omdraaien! Maar ze hebben nóg een onaangename eigenschap: ze leren het spoedig aan om bij wandelaars en andere toeristen te bedelen. Hoe charmant de zeug met haar gestreepte kroost ook langs de weg kan staan en zich vruchten of liever nog belegd brood laat welgevallen, . . . we moeten nooit vergeten dat deze dieren juist dán gevaarlijk zijn. Als de laatste broodkorst op is, willen ze ook nog wel eens een hand of een been, inclusief nylonkous, als toetje. Het is om deze reden helaas noodzakelijk dat tam geworden varkens zo spoedig mogelijk afgeschoten worden. De bezoeker kan meehelpen door de dieren dus vooral niet te voeren, hoe aandoenlijk ze ook staan te schooien. Door voeren worden ze mak en dat betekent hun doodvonnis. Daar wilt u toch niet aan meewerken? Door de slechte reputatie welke zij zich bij de boeren hebben verworven, genieten de wilde zwijnen toch al een geringe bescherming.

Damherten

Damherten zijn in grote trekken te vergelijken met edelherten, ze zijn alleen veel spaarzamer over de Veluwe verspreid. In kringen waar men over het al of niet zijn van onze fauna beslist, zijn de meningen nog steeds verdeeld over de vraag of de „dammen" hier vanouds hebben geleefd of niet. Het lijkt er evenwel op dat zij qua afstamming bepaalde rechten kunnen doen gelden op de gronden waar zij nu nog voorkomen. Het zijn prachtige dieren met schoffelgeweien die zeker hun plaatsje ten volle waard zijn, ook al zijn ze dan mogelijk wat later in ons land gekomen.

Reeën

Vermoedelijk mede onder invloed van de jachtwet 1954 hebben reeën (vroeger ook wel wilde geiten genaamd) zich in de laatste twintig jaar aanzienlijk uitgebreid. Dit kon, omdat zij een merkwaardig goed aanpassingsvermogen hebben. De vereniging „Het Reewild" beijvert zich met succes de belangen van deze diersoort te behartigen. Hun lichaamsgewicht is ongeveer 1/5 tot 1/10 van dat van edelherten en hun geweivorming gaat normaal niet verder dan drie enden per stang. Ze zijn veel minder schuw dan herten en laten zich gemakkelijker bekijken, mits men ze met de nodige deskundigheid en voorzichtigheid benadert.
Op verschillende plaatsen is het al gewoonte om op het einde van de winter 's avonds even reeën te gaan kijken, langs de bosranden die weidegronden en

zoelende jonge keiler *foto: f. f. hazelhoff*

akkers omgeven. Ze worden vaak aangezien voor jonge of kleine edelhertjes of vrouwelijke edelherten.

Moeflons

Een bijzonder karakteristiek, maar geimporteerd stuk grofwild is de moeflon. Oorspronkelijk is dit wilde schaap afkomstig uit de onherbergzame bergen van Corsica en Sardinië. Het is eigenlijk een wonder dat deze dieren zich zo goed hebben aangepast aan de totaal andere levensomstandigheden in ons lage land.
Op vele andere plaatsen is dit mislukt, meestal omdat zij te gronde gingen aan z.g. „draaihoef". Dit betekende dat de schalen (hoefjes) te weinig afsleten en doorgroeiden tot lange gedraaide nagels, waarop niet meer te lopen was.
Zij werden in het begin van de twintiger jaren uitgezet op de Hoge Veluwe. Van hieruit werd een stam verplaatst naar een raster op de Noord Veluwe. Tenslotte zijn er nog twee populaties binnen de raster van het Kroondomein, één ten noorden en één ten zuiden van de weg Apeldoorn-Voorthuizen. De rammen hebben fraai gekromde horens en zijn te herkennen aan een wit „zadel" over de rug. In de vrije wildbaan kunnen deze prachtige en schuwe immigranten zich moeilijk handhaven. In een dichtbevolkt land als het onze zouden zij spoedig aan loslopende honden en het verkeer ten offer vallen.

Moeflons in Het Loo *foto: f. f. hazelhoff*

Wat is wildbeheer en hoe gaat dat?

Wild behouden en wild beheren zijn begrippen die elkaar raken onder druk van cultivering, bevolkingstoename, wegenaanleg en nog meer faktoren uit ons ingewikkelde samenspel van belangen!

Door ontginning zijn steeds meer, zo niet alle vrije gronden onttrokken aan het hertenbiotoop. De landbouw eiste de beste gronden op. De bosbouw en daarmee tezamen het grofwild werden verdrongen naar de schrale gronden. Hierdoor ontstonden roodwildconcentraties in naaldhoutgebieden, met o.a. als gevolg dat naaldhout op het hertenmenu werd geplaatst, wilden deze dieren niet van honger omkomen.

In wezen komt het er eigenlijk op neer, dat het roodwild zich niet meer zonder speciale maatregelen van de mens kan handhaven. Deze maatregelen noemen we het wild - of beperkter, het hertenbeheer.

Het hertenbeheer is onderverdeeld in twee onderdelen:

a) **Wildbeheer in engere zin.** Het doel van dit onderdeel is het opbouwen van een hertenstand naar het model van het krachtige wild zoals dit in een ongerepte natuur opgroeide, met alle risico's van dien. Het is dus zowel een historisch probleem (hoe was het en hoe moet het worden?) als een biologisch vraagstuk. Het eerste is niet zo moeilijk. Er zijn voldoende gegevens, zoals bijvoorbeeld prae-historische en historische geweien in musea en kastelen.

Moeilijker is het biologische probleem van de juiste samenstelling van de stand in leeftijdsklassen en geslachten. Al even moeilijk is het om op grond van een enkele maatstaf, t.w. het gewei, een selectief goed afschotplan op te stellen. Door de omstandigheden zijn hertenpopulaties nu eenmaal beperkt en dat betekent dus dat het aantal af te schieten dieren ongeveer moet overeenstemmen met de jaarlijkse standvermeerdering. Daarbij wordt er dan weer naar gestreefd, juist die dieren weg te nemen, die in oorspronkelijke omstandigheden door de strenge selectie van de natuur zelf (wolf, beer, lynx, klimaatsinvloeden, e.d.) uit de stand gelicht zouden worden. Verder bestaan er problemen over erfelijkheid en voeding.

Men zou er boeken over vol kunnen schrijven en die boeken zijn dan ook werkelijk geschreven. In de loop der geschiedenis is het roodwildbeheer vrijwel altijd in handen van jagers geweest. Dat betekent dat deze jagers meer te doen hebben dan bij tijd en wijle een hert, hinde of kalf te schieten. Een verstrekkende biologische kennis is noodzakelijk en zij moeten het hele jaar door het wild goed observeren. Zo nauwkeurig zelfs, dat ze de herten individueel kennen. Door de verschillende vorm der geweien is dat mogelijk. Het totale aantal af te schieten dieren wordt bepaald door „Faunabeheer". Jaarlijks wordt het wild per areaal geteld en op grond daarvan geeft „Faunabeheer" zijn aanwijzingen: hinden en kalveren worden voor afschot vrijgegeven zonder dat men kan zeggen welk dier nu precies moet vallen. De herten zijn in klassen ingedeeld, we onderscheiden nl. A, B en C herten. Het is gebruikelijk om de fraaie herten te allen tijde te sparen en de minder mooie B_2 en C-herten uit de stand te verwijderen. In het Nationale Park De Hoge Veluwe zorgt het St. Hubertusgilde voor dit kunstmatige wildpeil onder de leuze: „Egregia servando, servit venator" (De dienst van de jager bestaat uit het dienen van de kudde.)

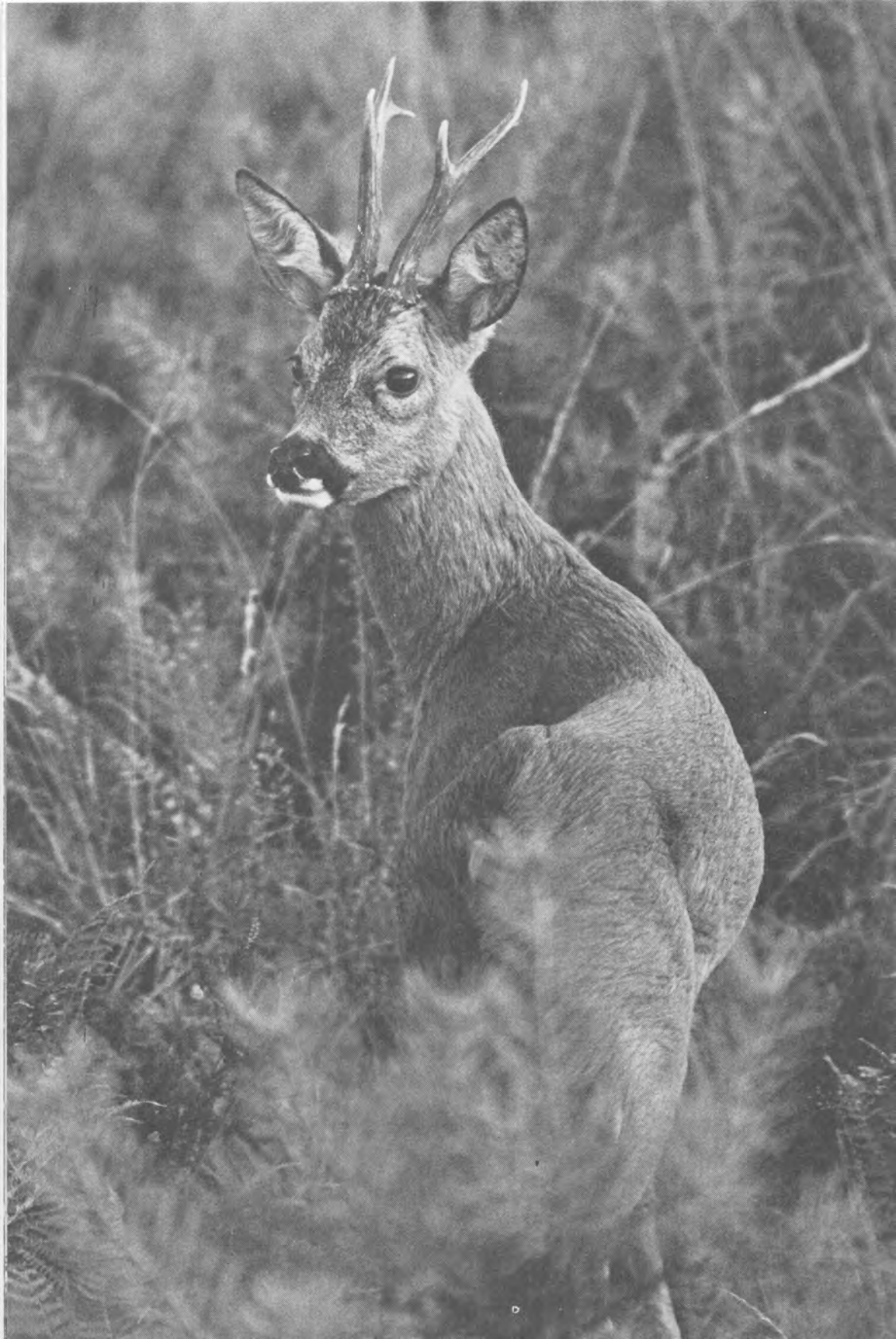

Reebok

foto: f. f. hazelhoff

b) **Wildbeheer met betrekking tot de landbouw en/of andere vormen van grondgebruik**

Wanneer de herten zich gaan voeden op de bouwgronden is dat natuurlijk een doorn in het oog van de boer. De beheerder-jager en de boer zullen dus tot een vergelijk moeten komen. Ook al wordt de landbouwschade helemaal vergoed, dan nog kan men zich voorstellen dat de boer bezwaar maakt; hij heeft zijn gewassen nu eenmaal niet voor de herten gezaaid en een mooie akker is des boeren trots!

Is de wildschade gering, dan komt men in de meeste gevallen wel tot een oplossing. Is de wildschade groot, dan wordt het bouwland op kosten van de beheerder-jager afgerasterd. Dit is een kostbare geschiedenis. Op het ogenblik zijn vrijwel alle landbouwgronden op de Veluwe ter voorkoming van schade afgerasterd. Het Faunabeheer heeft hierin een zeer belangrijke rol gespeeld door het aanleggen van grote rasters, waartoe het jachtfonds aanzienlijke bedragen heeft geleverd.

Maar naast de landbouwer stelt ook de bosbouwer zijn eisen aan de jager. Ook de bosbouwer wil wel eens met een scheef oog naar de herten kijken en dat is ook al niet ten onrechte. Na de afrastering van de landbouwgronden is het leefgebied van de herten ineens weer meer teruggedrongen. Behoudens de in oppervlakte en aantal snel afnemende heidevelden, resten er nu alleen nog de bossen als hertenbiotoop en dat zijn geen oerwouden meer, maar met een economisch doel aangelegde houtakkers, die voor de bosbouwer dezelfde betekenis hebben als de akkers van een boer. Jaren geleden kwam er eens een buitenlandse publicatie uit, waarin berekend werd dat elk hert de bosbouwer ca. *f* 8.000,— aan schade zou kosten. Voorwaar een fors bedrag. Door onderzoek van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer bleek dit gelukkig onjuist. Het hoofdvoedsel van het hert is struikhei, waarbij een eikeblaadje bijzonder gewaardeerd wordt. In alle revieren waar herten voorkomen is aan de bomen een duidelijke „vraatlijn" te zien.

Maar de bomen lijden daar niet van. Daar waar de vraatlijn ook bij berken of zelfs dennen voorkomt, is het mis; het getuigt van een tekort aan voedsel.
De overeenstemming met de bosbouwer wordt meestal gevonden in wildschadevergoedingen gecombineerd met inrastering van jonge aanplantingen. Door de aanleg van voerweiden, voerplaatsen en loofhoutsingels kan de schil- en veegschade in de bossen sterk beperkt worden, waar nog bij komt dat deze schil- en veegschade veel erger lijkt dan hij in werkelijkheid is.

Tegenwoordig heeft de beheerder nog met andere zaken te maken. Meer en meer komen leefgebieden van herten in het gedrang door wegenaanleg, bungalowbouw, versnippering van gronden, recreatie, enz. enz.

Het zijn de hier opgesomde faktoren die van de beheerders en jagers een gedegen kennis, een grote dosis takt en aanzienlijke financiële offers eisen.

Niemandsland?

Het is merkwaardig dat de bossen en heidevelden door een bepaald deel der recreatiezoekenden maar al te vaak als een niemandsland wordt beschouwd. Stadstuintjes en -parken worden door een ieder als vanzelfsprekend gerespecteerd, - in bos en hei mag je je onbeperkt uitleven, zo redeneert men schijnbaar. Dit uitleven is gezond, als het ook op een gezonde manier gebeurd. Niet overal papier, glas en plasticartikelen neersmijten; jongens moeten toch ook eens in een boom klimmen, maar breek er dan geen takken af en laat de enige beschadiging een winkelhaak

foto : f. f. hazelhoff

in een broek of bloes zijn of een ontvelde knie. Het is begrijpelijk: als je altijd een steenwoestijn om je heen hebt en geen frisse lucht, dan voel je je in de bossen als een oude germaan of een ontdekkingsreiziger. Maar vergeet niet dat ook zij aan adats en geboden waren gebonden!

In de Kersttijd zien we het helaas ook zo vaak: zonder de minste gewetenswroeging trekt men kleine sparretjes uit of hakt ze om: een gratis kerstboom, er staan er hier toch genoeg . . .

Het moet gezegd: de recreatie als geheel, behoort nu niet bepaald tot de meest bescheiden verschijnselen die we kennen. Zo worden niet alleen de druk bezochte terreinen voor dit doel opgeëist. Welneen, men wil álle terreinen, ook die waar weinig toeristen komen. Er is een sterke stroming in ons land die ervan overtuigd is dat recreatiegebieden „gemaakt" worden. Zo in de geest van „men neme een cultuurtechnicus, een groot aantal blauwdrukken (heerlijk plannen maken) en enkele grote zware machines . . .

Zwembaden, speelweiden, speeltuinen, campings en wat niet al ontstaat uit het spel met draglines en bulldozers. Alleen de zon kunnen ze er niet bij leveren, maar dat doe je dan wel met benenbruin. En feit is: de recreanten komen met honderden op dergelijke evenementen af. Zeker, er zullen tienduizenden genieten van een zielloos „prefab" genot. Maar ook de stiltezoeker en hij die in de natuur zichzelf en zijn God terug wil vinden, ook hij moet aan zijn trekken komen. En zonder de dieren in 't wild, zonder de permanente kans op een onverwachte ontmoeting, is het bos dood en doods; de draagbare radio moet dán de

verveling en eenzaamheid verdrijven . . . Maar . . . het kleine percentage stiltezoekers is momenteel numeriek al enkele tienduizenden. Binnen een betrekkelijk gering aantal jaren zijn zij aangegroeid tot honderdduizenden en zelfs miljoenen.

Dat betekent een verstoring welke de dieren niet meer verdragen kunnen, zodat ze tot uitsterven gedoemd zijn. De levensmogelijkheid van in het wild levende dieren wordt namelijk niet alleen bepaald door voldoende voedsel en schuilgelegenheid, maar zeker ook door rust of onrust! Verdwijnen de dieren, dan heeft het bos zijn grootse luister verloren, zijn geheimzinnigheid en avontuur en daarmee zijn belangrijkste recreatieve waarde.

Dit gevaar is op twee, elkaar in de hand werkende manieren te keren. In de eerste plaats zal de bezoeker moeten leren hoe hij van de natuur kan genieten zonder enige schade aan te richten. Daardoor zal hij dan tevens overtuigd raken dat de tweede manier noodzakelijk is, hoe onsympathiek hem dit op het eerste gezicht ook lijkt.

Die tweede manier berust namelijk **op het instellen van rustgebieden.** Deze maken het voortbestaan van het Edelhert in de vrije wildbaan mogelijk.

Rustgebieden

Het met zorg kiezen van rustgebieden maakt een belangrijk deel uit van een goed hertenbeheer. En het is slechts een lage prijs voor een groot doel: de mogelijkheid dat buiten de rustgebieden de luister en de romantiek van het bos behouden blijft.

Rustgebieden maken het mogelijk dat de bezoeker op zijn gemak van het wild kan genieten, wanneer het rustgebied verlaten wordt door de herten om de voerakkers op te zoeken, om maar een enkel voorbeeld te noemen.

De bosbouwer heeft eveneens belang bij de rustgebieden. Herten zonder rustgebieden worden van het naar haar gejaagd en zij worden gedwongen voedsel op te nemen op de plaats waar zij zich op dat moment bevinden.

Wanneer dat toevallig een jonge aanplant is, kan dat ernstige wildschade betekenen. We moeten niet vergeten, dat rustgebieden het wild binden, waardoor men het beter onder controle heeft. Dit laatste is van belang voor het tegengaan van wildschade. Verder is het ook belangrijk om aan de afschotverplichtingen te kunnen voldoen.

Tenslotte zijn rustgebieden noodzakelijk voor de instandhouding van andere dieren dan herten: van reeën, wilde zwijnen, havik, buizerd, wespendief, boommarter en nog vele anderen.

Recreatie en natuur- en landschapsbescherming zijn zaken die heel goed naast en door elkaar kunnen staan. Sterker nog: feitelijk kunnen ze niet zonder elkaar en er kan haast geen twijfel over bestaan dat de welmenende bezoekers graag hun steentje bij willen dragen als zij goed zijn ingelicht waar het om gaat. Zelfs als dit steentje dat zij dienen bij te dragen bestaat uit het respecteren van de gehate bordjes: „Tijdelijk geen toegang - Rustgebied" of alleen uit: „Verboden Toegang, artikel enzovoorts . . ."

Hertenbeheer (2)

Na het stuk over wildbeheer in het algemeen en in engere zin eens een voorbeeld uit de praktijk.

Het Nationale Park De Hoge Veluwe had tot voor enkele jaren een vrij hoge bezetting van roodwild en moeflons.

Het wild werd bijgevoederd, hetgeen ook nodig is, gezien de schrale gronden, met als gevolg een even schrale biotoop van dit Park.

De daar voorkomende herten hadden een goede aanleg wat betreft geweivorming, maar topgeweien konden, gezien de biotoop en de toenmaals gegevens hoeveelheid bijvoedering niet worden verwacht.

Enkele jaren geleden werd in het wildbeheer van dit park een ingrijpende wijziging doorgevoerd in hoofdzaak bestaande uit het terugbrengen van het aantal stuks roodwild en moeflons tot ongeveer de helft.

Deze maatregel werd aangevuld met het verstrekken van ongeveer 100% meer bijvoedering, dat wil zeggen, het wild werd in aantal op 50% gebracht, en het bijvoeder op 200% van de oorspronkelijke hoeveelheden.

Hoewel iedere wildbeheerder uit de geschriften weet dat een lagere bezetting en een vermeerdering van bijvoedering een beter resultaat geeft, aan wild gewicht en stangengewichten, bleek dit op de Hoge Veluwe verbazingwekkend.

Op de trofeeënshow 1969 kon men de gevolgen van deze maatregel reeds bewonderen aan de afworpen die daar werden getoond.

Elke wildbeheerder stond daar bij wijze van spreken zijn vingers af te likken over dit behaalde resultaat.

Wat andere reeds jarenlang poogden met matig gevolg, was hier in twee jaar op gemakkelijke wijze bereikt.

Op de komende trofeeënshow op 4, 5 en 6 juni a.s. Kemperbergerweg 11 te Arnhem, op donderdag en vrijdag geopend tot 21 uur en des zaterdags tot 18 uur, zullen deze wonderen der natuur te zien zijn.

Van de afworpen 1970 komen daar weer een aantal zeer zware en fraaie stangen.

Vooral de jongere herten, die de goede periode van de geboorte af hebben meegemaakt, hebben geweldig sterk opgezet.

Op de show zal ook het gewei van het hert „Claus" getoond worden, dat zoals bekend, dood gevonden is en na enige omzwervingen toch weer, wel is waar als trofee, in zijn eigen revier is teruggekomen.

Duitse jagers waren diep onder de indruk toen zij dit trofee zagen.

Als onze Oosterburen zo enthousiast zijn over deze prachtige zware hertentooi dan moet u toch zeker naar de show in Arnhem komen om dit te bewonderen en eventueel te betasten.

Het aantal punten van dit trofee kunt u daar ook gewaar worden.

Vergeet ook vooral niet dat dan ook de doodgewone afschotherten uit de vrije wildbaan er hangen, waarvoor jagers en jachtopzieners veel tijd en geduld hebben opgeofferd.

Selectief hertenjagen is nl. meestal geen pretje.

Het was ook nog een lange koude winter dit seizoen.

Tieleman

EDELHERTEN EN REEËN IN GEVANGENSCHAP

TAM - WILD

Deze mededeling is bedoeld als een waarschuwing tegen het meenemen van jong wild

In hertenkampen ziet men vaak herten en een heel enkele maal ook reeën die om voedsel bedelen bij de bezoekers. Jonge herten en reeën zijn hartveroverende elegante schepseltjes die kinderen en volwassenen in hoge mate bekoren.

Zij leggen spoedig alle angst voor de mens af en lijken ogenschijnlijk goed te gedijen op een onnatuurlijke voeding.

Wanneer zij hun volle wasdom gaan bereiken is er niets in hun gedrag dat een plotselinge karakterverandering tijdig aankondigt. Deze karakterverandering komt meestal als een donderslag uit de heldere hemel en uit zich in een plotseling optredende agressiviteit. Deze onverhoedse aanvallen moet men niet onderschatten. Voor volwassenen, maar zeker voor kinderen en huisdieren kunnen zij levensgevaarlijk zijn. De snelheid waarmee de jonge bok plotsklaps attakeert gaat ver boven ons reaktievermogen uit, waardoor ernstige verwondingen kunnen optreden. Er zijn zoveel gevallen van ongelukken met „tam wild" bekend, dat men ernstig moet waarschuwen voor deze dieren in gevangenschap. Ze zijn **altijd** als **levensgevaarlijk** te beschouwen. In iedere dierentuin kan men u vertellen dat het personeel veel vaker verwondingen oploopt van herten en andere geweidragers, dan van de „bloeddorstige" en „verscheurende" roofdieren als leeuwen en tijgers. Het gevaar is ook daarom zo groot, omdat men nooit kan voorspellen op welk moment de agressie losbarst. Het kan zelfs jaren duren en in die tussentijd is het vertrouwen zo groot geworden, dat aan de mogelijkheid van een plotseling gevaarlijke ommekeer niet meer wordt gedacht. Erger nog: men gelooft er zelfs niet meer aan! Ook oudere dieren die om een of andere reden in gevangenschap raken, worden na verloop van tijd mak, dat wil zeggen zij leggen hun angst voor de mens volkomen af. Vanaf het moment dat hun schuwheid is geweken, zijn ze als levensgevaarlijk te beschouwen. Soms wordt de mening geuit dat er alleen gevaar in de bronsttijd te duchten is, maar dat is onjuist. door helaas té veel feiten wordt dit weerlegd.

Geen levenskansen

Hoe zijn de levenskansen van in gevangenschap opgegroeid grofwild? In handen van leken in het algemeen slecht! De ontwikkeling van skelet en gewei hebben onder de niet aangepaste voeding vaak zichtbaar te lijden. Zelfs in handen van goed geoutilleerde deskundigen is de toekomst van deze dieren matig tot slecht. Onder „goede outillage" wordt hier onder meer verstaan een raster van minstens een hectare. De deskundige zal geen bok in vrijheid durven stellen waar kontakt (en dus gevaar) met (voor) mensen mogelijk is. Hij zal ook geen dier in vrijheid durven stellen

Reebok
foto: f. f. hazelhoff

waar het slachtoffer kan worden van zijn gebrek aan schuwheid voor loslopende honden, auto's, enz. Een probleem van heel andere orde is nog of het dier wordt geaccepteerd door zijn soortgenoten. De kans dat het verstoten wordt is groot en de mogelijkheid dat het gedood wordt is lang niet denkbeeldig.

Conclusie: door mensen opgefokte herten en reeën ontwikkelen zich lichamelijk minderwaardig; zij worden allen levensgevaarlijk en hun kansen om ooit weer op verantwoorde wijze in de vrije natuur te komen zijn nihil!

Zogenaamd verlaten jongen

In de maanden mei en juni zetten de hinden en reegeiten hun kalf. Zij zoeken daar een eenzaam en verloren plekje, het veiligste dat zij menen te kennen. Maar de intensiteit van het toerisme brengt nu eenmaal met zich mee dat betrekkelijk veel van deze kalfjes worden gevonden. Hebben toeristen een hond bij zich, dan is de kans al heel groot dat deze het kalfje vindt.

Het feit dat hinde of geit niet tegelijk in de onmiddellijke nabijheid van het kalfje wordt gezien, geeft aanleiding tot de foutieve indruk dat het diertje „verlaten" is.

Niets is minder waar dan dat! De moeder zal volop moeten laveien om het kalf te kunnen voeden en ze zal zich dientengevolge soms vrij ver van haar kalf moeten begeven. Zij vertrouwt het toe aan de beveiliging door zijn roerloos liggen en zijn schutkleur. Een kalf IS niet verlaten en het WORDT niet verlaten, ook al duurt het uren, een halve, of zelfs een hele dag voor de moeder terugkomt. De moeder weet waar het ligt en KEERT TERUG te rechter tijd, - **tenzij publieke belangstelling haar dit belet.** En of nu storm of regen de indruk van het verlaten zijn versterken, **het kalf is en wordt beslist niet alleen verlaten.**

Wat wordt er nu van u verwacht bij het vinden van een kalf?

1) Kom er niet te dicht bij.

2) Raak het onder geen voorwaarde aan want het wordt „besmet" met mensenlucht. Bij aanraking door honden is dit nog erger. Een hert of ree heeft nog de aangeboren vrees voor de wolf! De moeder moet anders een verschrikkelijk grote angst overwinnen om het diertje weer aan te nemen. **Laat het dus liggen. En nogmaals blijf eraf!**

3) Indien de vindplaats onveilig lijkt (druk toerisme, loslopende honden, spelende kinderen, landarbeid, enz.) waarschuw dan de desbetreffende jachtopziener, maar blijf er zelf af!

Ondanks de waarschuwingen in de pers worden ieder jaar opnieuw „verlaten" kalveren aan hinden en reegeiten ontroofd. Hoe goed de bedoelingen ook zijn, deze diertjes hebben om eerder genoemde redenen haast geen kans meer. Maar u moet nog aan iets anders denken: Wie zal de pijnlijk gezwollen uier van de moederdieren afzuigen? Weet wel, dat zogstuwingen ernstige ontstekingen tengevolge

kunnen hebben. Iedere ontsteking bij wild levende dieren kan een langzame pijnlijke dood tengevolge hebben!

Wilt u daar de schuld van dragen?

Tenslotte zij de kwaadwillende gewaarschuwd: de wet kent zware straffen toe. Daaronder wordt ook gerekend de inbeslagname en verbeurdverklaring van het voertuig waarin het dier wordt vervoerd.

Foto: D. A. C. van den Hoorn

DE JAARLIJKSE NEDERLANDSE TROFEEËNSHOW

Sinds 1961 wordt jaarlijks in de maanden mei of juni een trofeeënschouw georganiseerd. Dit geschiedt op uitnodiging van het Ministerie van Landbouw en Visserij en wordt opgezet door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (vroeger het Itbon) te Arnhem.

Verschillende jaren achtereen werd deze tentoonstelling in het Huis der Provincie te Arnhem gehouden, de laatste jaren in het gebouw van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Het doel van deze schouw is:

1. Het jaarlijks geven van een overzicht van de in het voorgaande seizoen geschoten herten. Hiervoor worden alle geweien bijeengebracht en de jagers die belast zijn met het afschot krijgen dan een inzicht over de vraag wat wèl en wat niet mag worden weggenomen van de hertenstand.

2. Het geven van voorlichting, zowel aan belangstellenden, als aan jagers. Op de tentoonstellingen die in voorgaande jaren werden gehouden, deed men dit door o.a.:

a. Het tonen van afworpstangen, waardoor kon worden beoordeeld welke nog levende herten de vrije wildbaan bevolkten, goede zowel als slechte.

b. Het tonen van trofeeën uit de vorige eeuw, afkomstig van de collectie van Pallandt. Hieruit kan worden gezien hoe de Veluwse herten eruit zagen vóór de invoering van hertentypen uit andere Europese landen. Door deze invoering is een vermenging en dus een ander type ontstaan, een kruising als het ware.

c. Getoond werden de machtige stangen van Caesar uit het Kroondomein, een van de mooiste herten die ooit in Nederland geleefd hebben.

d. Het geven van voorlichting in geschrift en beeld door middel van foto's, telgegevens, e.d.

Het nut van deze tentoonstelling kan op verschillende manieren naar voren worden gebracht:

1. Belangstellenden kunnen daar gewaar worden, dat voor het grootste Nederlandse zoogdier in de vrije wildbaan iets

goeds wordt gedaan, - vooral de laatste jaren. Een vergelijking tussen de in 1961 bijeengebrachte geweien, met die uit latere jaren tonen een goede vooruitgang in vorm en gewicht.

Dit is het gevolg van betere voeding, selectief afschot en het terugbrengen van de stand in sommige overbevolkte gebieden.

2. De jagers belast met het afschot, worden geconfronteerd met de resultaten. Want op de schouw wordt uitgemaakt of een hert terecht of ten onrechte werd geschoten. Bij het bestuderen van de afworpen kan een inzicht worden verkregen in datgene wat het volgende seizoen moet worden weggenomen.

3. Op de schouw kan worden vastgesteld, wat met een goed hertenbeheer kan worden bereikt, als dit gepaard gaat met een gereguleerde stand en goede voeding. Dit komt tot uitdrukking in de geweien van topklasse. Het gewei immers toont als geen ander onderdeel het algemene welzijn van het hert.

De organisatie en inrichting der tentoonstelling verloopt in grote lijnen als volgt:

1. De geweien en afworpen worden geordend naar jachtgebieden: Noord Veluwe, Zuid-West Veluwe en Zuid-Oost Veluwe. Een en ander wordt overzichtelijk op stellages bevestigd en gecatalogiseerd. Dit gebeurt door personeel van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Rijksjachtopzichters en de Vereniging tot behoud van het Veluws Hert.

2. Hierna verschijnt de jury, die gewei voor gewei beoordeelt met de afschotnormen van de Directie Faunabeheer in de hand. Deze jury bestaat uit gedegen hertenkenners. Het aantal te beoordelen geweien ligt tussen de 60 en 100 stuks.

Door de jury wordt vastgesteld of het betreffende gewei heeft behoort tot een A_1, A_2, B_1, of C-hert. Bij elke trofee is een onderkaak van het betreffende dier aanwezig. Aan het afslijten der kiezen in deze onderkaken kan de leeftijd der dieren worden geschat.

Hierna wordt nagegaan welk hert volgens de vergunning mocht worden geschoten, bijv. C, of B_2.

Is het afschot goed geweest, dan krijgt de trofee een groen merk, een z.g. **groene punt** en in de catalogus wordt het afschot als juist aangeduid.

Bleek dat het afschot niet goed was, bijv. dat in plaats van een C-hert (laagste klasse), een B_1 hert (hoogste klasse voor herten van 1-9 jaar) is gevallen, dan komt op de trofee een **rood merk,** het z.g. **rode punt.** In de catalogus wordt dan onjuist afschot genoteerd.

3. De opening van de driedaagse schouw geschiedt plechtiglijk en begint met jachthoornblazen door de jachthoornblazersgroep. Deze is in hoofdzaak samengesteld uit jachtpersoneel van Het Loo, het Nationaalpark De Hoge Veluwe, Rijksjachtopzichters van Faunabeheer en enkele jagers.
Het openingswoord wordt gesproken door de Direkteur Faunabeheer.

Dan vertelt het Hoofd van de afdeling Wildbiologie van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer meestal iets wetenswaardigs over het roodwild in Nederland.

Algemene beschouwingen: Uit het verloop van de gehouden trofeeëntentoonstellingen van de laatste jaren is o.m. gebleken:

1. Door de hertenjagers werden de trofeeën vrijwillig beschikbaar gesteld. Ook door diegenen die tevoren wisten dat een fout was gemaakt, dus met een rood punt in het vooruitzicht. Deze sportieve opvatting wordt uiteraard zeer gewaardeerd.

2. Het aantal ten onrechte afgeschoten herten is niet groot, ca. 13%. Hieruit blijkt, dat de Nederlandse roodwildjager zich bewust is van zijn verantwoordelijkheid.

3. Het aantal bezoekers van de tentoonstelling gaat van jaar tot jaar vooruit. Naar het zich laat aanzien, zal dit bezoek een verder stijgende lijn vertonen. De propaganda, welke de sinds 1964 weer actief geworden Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert voert, is hier niet vreemd aan.

4. Naast alle maatregelen welke werden en worden geno-

men tot verbetering van de levensomstandigheden van het Veluws roodwild, is het door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer genomen initiatief tot het jaarlijks organiseren van deze schouw een belangrijke bijdrage.

Iedereen die belangrijk is voor het behoud van het roodwild in Nederland, komt op die tentoonstelling.

Hierdoor wordt iets bereikt, waar tevoren geen enkele instantie of vereniging kans toe zag.

Overigens is op de tentoonstelling veel te leren over het roodwild.

Tot slot kan worden gesteld dat de jaarlijkse trofeeënexpositie voor een juist en verantwoord beheer van het Edelhert in Nederland onontbeerlijk is, omdat alleen daar de feiten uitwijzen of men op de goede of op de verkeerde weg is.

De eerstvolgende geweienshow zal plaats vinden op 4, 5 en 6 juni in het gebouw van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Arnhem, Kemperbergerweg 11.

Geweien van jong tot volwassen. Goede ontwikkeling.

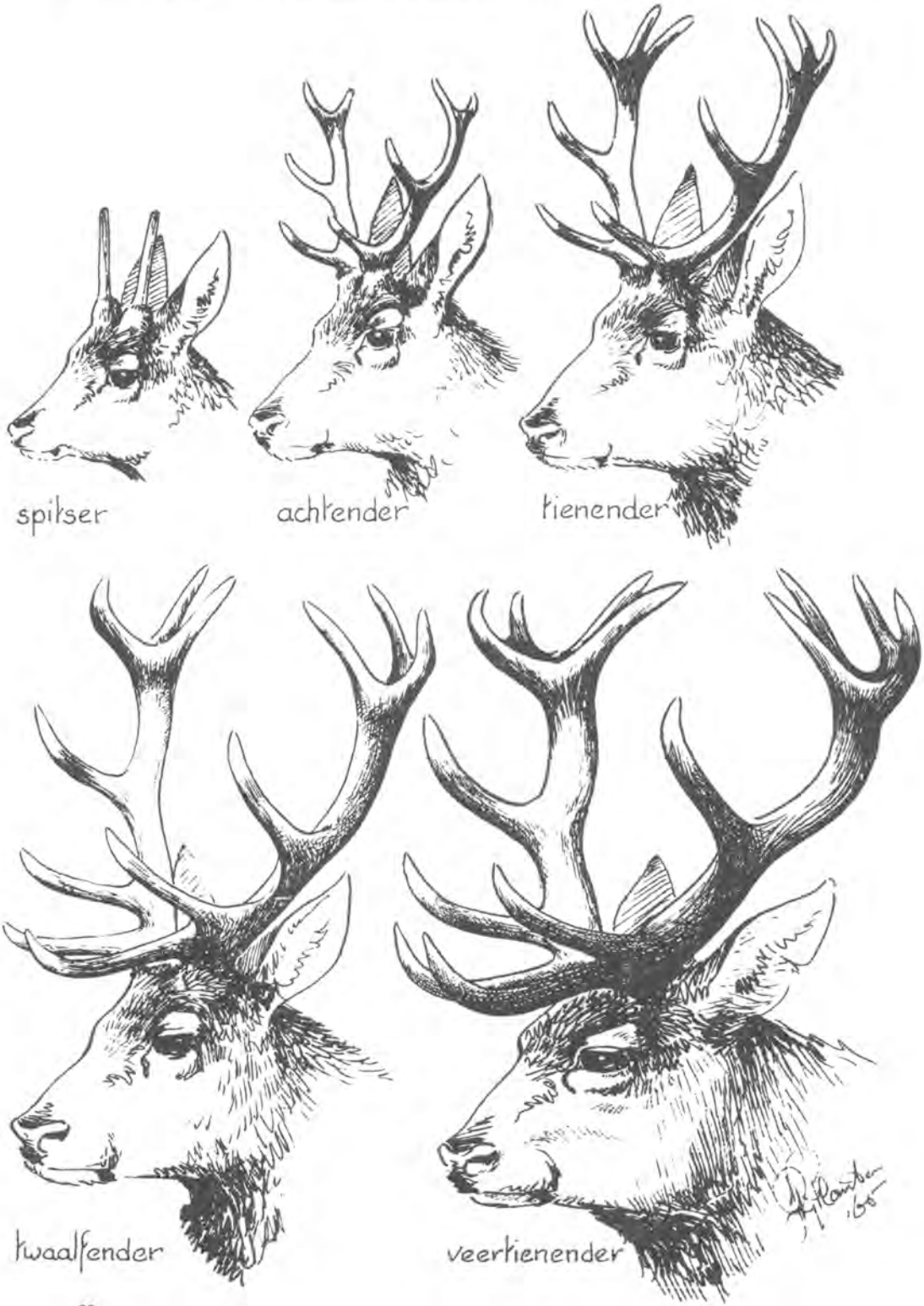

Gewelen van jong tot volwassen. Slechte ontwikkeling.

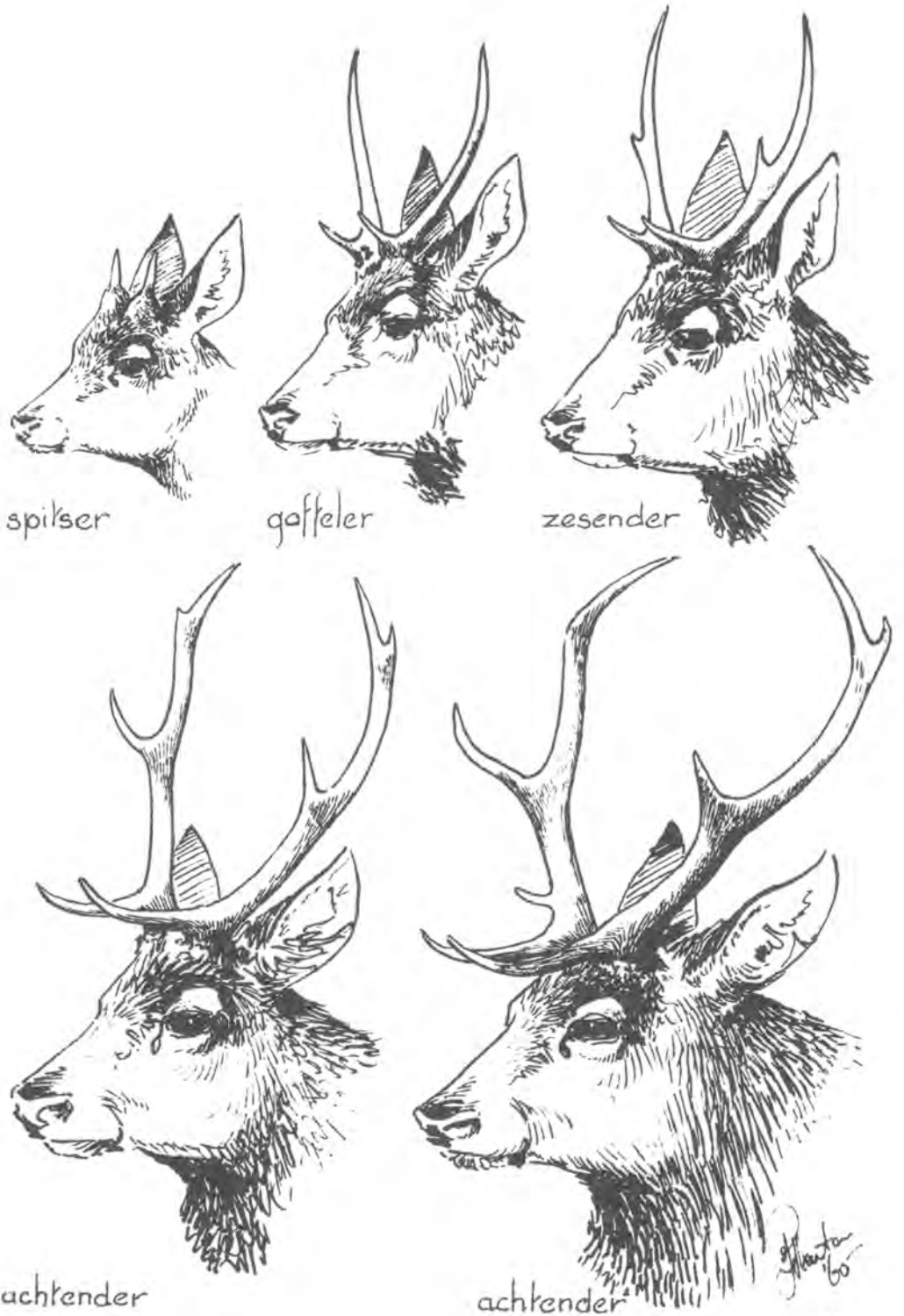

LITERATUUROPGAVE

1. **Het aanspreken van herten** - Uitgave Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem. In dit boekje wordt aan de hand van een groot aantal afbeeldingen besproken wat er aan een gewei te zien is en hoe het gewei een belangrijke maatstaf is voor de beoordeling van de eigenschappen van het hert.
Verkrijgbaar bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 11, Arnhem.

2. **Hoe oud is dat hert?** - Uitgave Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Aan de hand van tekeningen wordt hierin beschreven hoe u aan het gebit de leeftijd van edelherten kunt vaststellen.
Verkrijgbaar bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 11, Arnhem.

3. **Wild zien - speuren in het revier.** Door A. Langenbach en J. R. J. Planta. Dit zeer aanbevelenswaardige boek is geschreven en geillustreerd door de bosbouwkundige Langenbach en de jachtopziener Planta. Beiden zijn verbonden aan het Nationaalpark De Hoge Veluwe. Het is een vlot geschreven en rijke bron van inlichtingen over vele wildsoorten, waar deze voorkomen, hoe u ze kunt zien en bewonderen. Het is het eerste boek in ons land waarin banden worden gelegd tussen biologen, jagers, natuurbeschermers en recreatie.
Uitgave Roelofs van Goor, Amersfoort.

4. **Handboek van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.** Hierin treft u een volledige opgave aan met beschrijving van alle natuurmonumenten welke eigendom zijn van deze vereniging. Maar dat niet alleen, ook andere mooie natuurgebieden worden beschreven, voor zover zij in eigendom zijn bij provinciale organisaties, bijzondere stichtingen, Staatsbosbeheer, Ministerie van O.K.W. domeinen en gemeenten. Het kantoor der vereniging is gevestigd op de Herengracht 540 te Amsterdam-C.

5. **Hertenbeheer, Commissie Bloemers.** In dit rapport vindt u de argumenten welke de Commissie Bloemers advies uit deed brengen om een edelhertenstand op de Zuid-Oost-Veluwe te handhaven.
Uitgave Ministerie van Landbouw en Visserij, Hoofdafd. Documentatie en Publicaties.

6. **Het vervolgrapport van de Commissie Bloemers** betreffende de Noord- en West Veluwe. Eveneens een uitgave van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

7. **Die Fütterung des Schalenwildes.** Door E. Ueckermann.

Korhaan in de baltstijd

Foto D. A. C. van den Hoorn

In dit werkje kunt u het laatste wetenschappelijke nieuws vinden, betreffende de natuurlijke voeding van edelhert, ree en moeflon, alsmede de bijvoeding. De schrijver is een van de bekendste Duitse wildbiologen. Uitgave Paul Parey, Hamburg-Berlin.

8. **Corrie, een herteleven in de Schotse Hooglanden.** Door H. Mortimer Batten; Kernpocket voor de Jeugd. Een alleraardigste levensbeschrijving van een hert, voorzien van verschillende voortreffelijke kleine illustraties.

9. **Het Reewild.** Door Mr. J. O. Thate. In dit mooi geïllustreerd boekje vindt u alles over reewild: biologie, beheer, jacht en wat dies meer zij. Uitgave N.V. W. J. Thieme en Cie te Zutphen.

10. **De Jachtwet.** Verklaard door Tj. v. d. Wal en Mr. Dr. J. W. Schneider. Met een historische inleiding wordt de totstandkoming van de Jachtwet 1954 en de inhoud van deze wet uitvoerig beschreven.
Uitgave N.V. Drukkerij Twentsche Courant te Enschede.

11. **Fährten und Spurenkunde.** Door Brandt-Eiserhardt. Een uitstekend zakboekje met veel illustraties om de stille getuigen van de aanwezigheid van dieren, - vooral edelherten, reeën, wilde zwijnen, e.d. te leren kennen en naar waarde te schatten. Wie dit geheimschrift leert te ontcijferen komt nooit zonder verhalen thuis.
Uitgever Paul Parey, Hamburg-Berlin.

12. **Schilschade Grove den.** Door P. H. Pels Rijken. Deze scriptie verdiept het inzicht in wildschadeproblemen en hoe deze te voorkomen aanzienlijk. Ned. Bosbouwtijdschrift, 37ste Jaargang, no. 2. Febr. 1965. Te verkrijgen bij de redaktie Wijnand van Arnhemweg 12 te Oosterbeek.

13. **Rominthen.** Door W. Frevert. Als u nu eens een prachtige beschrijving over een bijzonder mooi - nog haast ongerept hertengebied wilt lezen, neem dan dit boek. Er zijn alleen twee „maar's": ten eerste ligt het gebied tegenwoordig hermetisch afgesloten achter het IJzeren Gordijn en ten tweede zal een deel der illustraties de ouderen onder ons onprettig aandoen door de vele oude Naziuniformen. Wat niet wegneemt dat de illustraties bijzonder goed verzorgd zijn en een goede indruk geven van het gebied en de wildstand daar ter plaatse tot omstreeks 1944.

14. **Das Rotwild.** Door F. von Raesfeldt, bewerkt door Fr. Vorreijer. Dit boek geldt als het Duitse standaardwerk op

het gebied van edelhert. Uitgave Paul Parey, Hamburg-Berlin.

15. **Das Ansprechen des Hirsches.** Door Karl Lotze, zeer bekend hertenkenner en schilder uit Marburg a.d. Lahn. Beroemd is zijn levenswerk das Gahrenberger Hirschbuch, waarin vanaf 1923 de geweiontwikkeling van ieder hert uit het Gahrenberger revier is getekend en beschreven. Uitgever Schaper, Hannover.

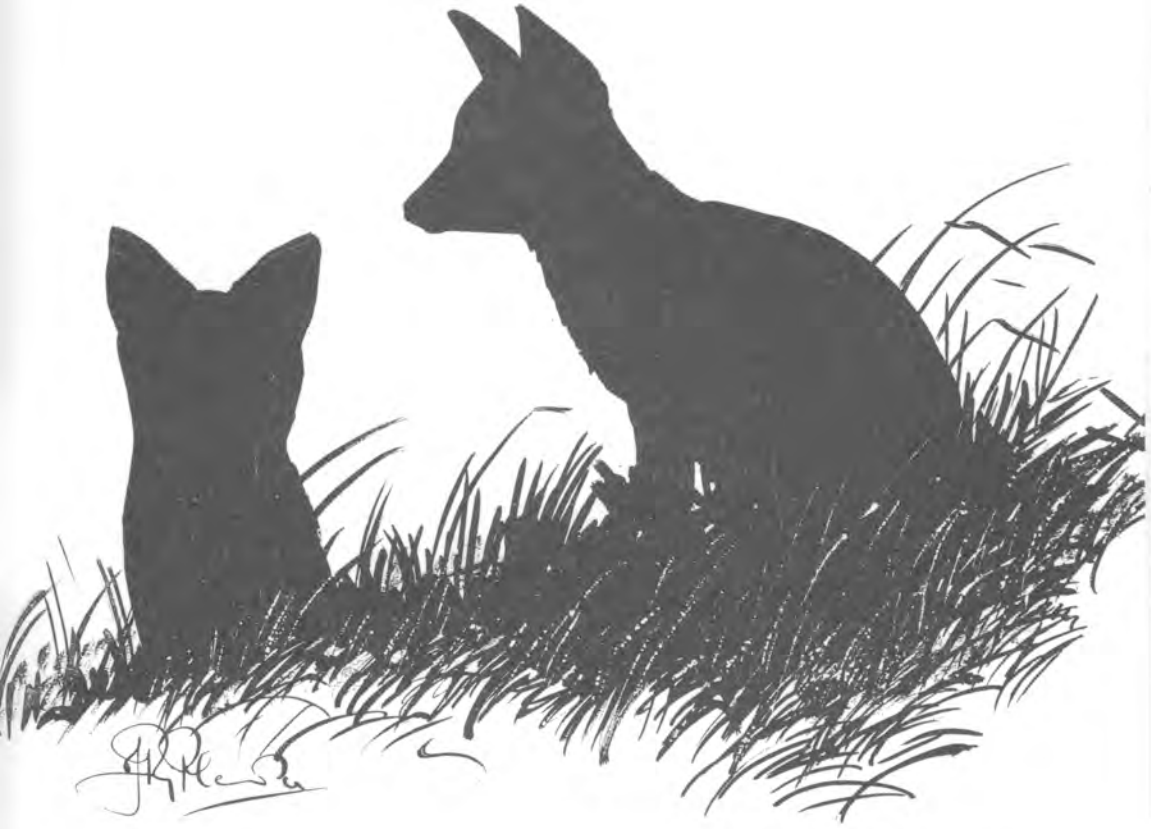

ENKELE HOOGKAPITALE GEWEIEN UIT DE HIRSCHGALERIE IN SLOT ERBACH (ODENWALD)

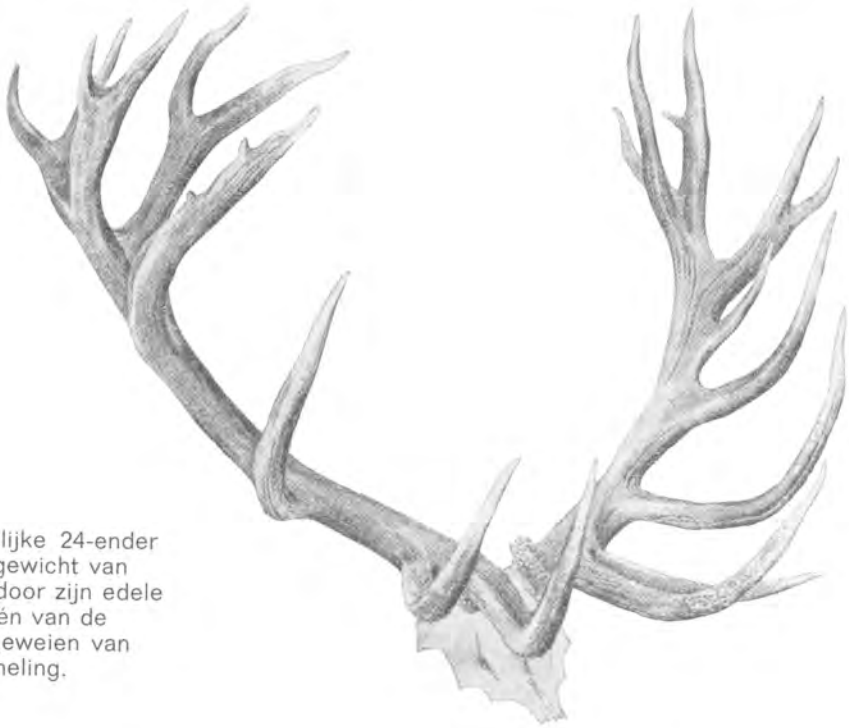

Een ongelijke 24-ender met een gewicht van 15¼ kg, door zijn edele vormen één van de mooiste geweien van de verzameling.

Ongelijke 20-ender

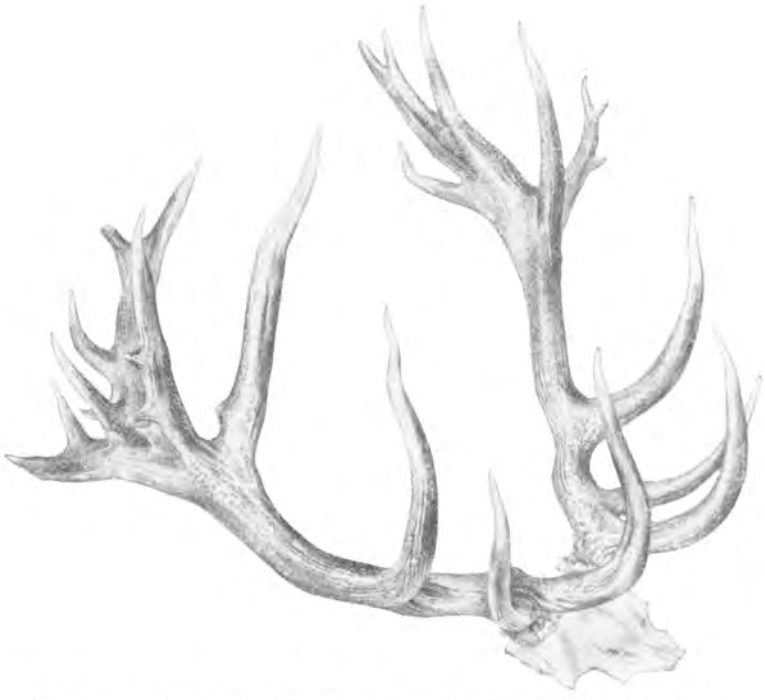

Een ongelijke 30-ender uit de 2e helft van de 17e eeuw.

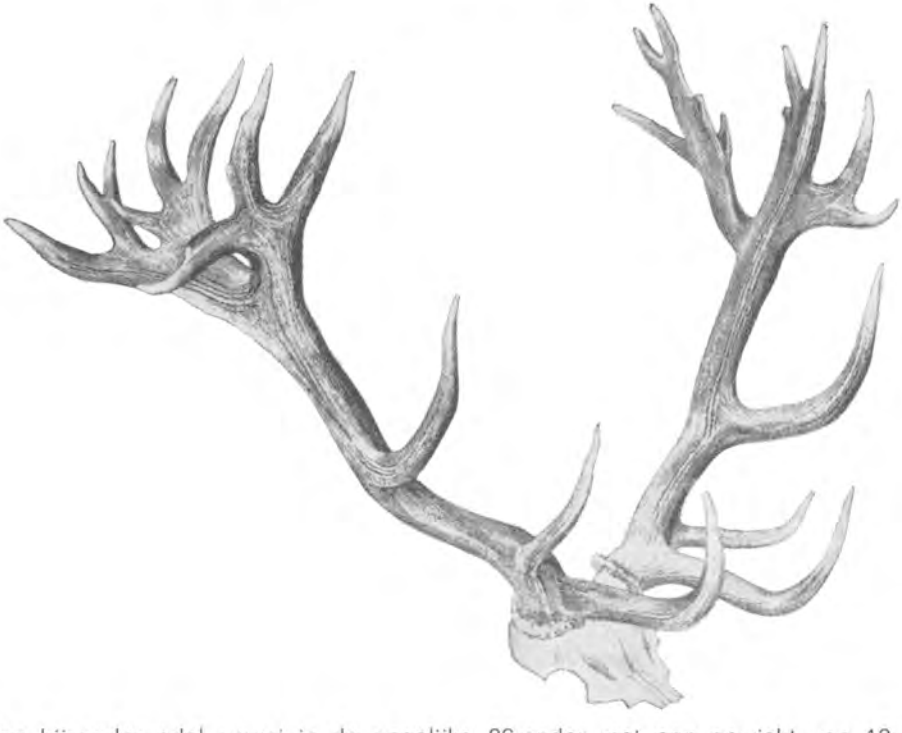

Een bijzonder edel gewei is de ongelijke 26-ender met een gewicht van 12 kg. Opvallende veel-endige en sterke kronen, maar zwakkere ijstakken.

VIER RAVEN OP DE VELUWE
naar een schilderij van Rien Poortvliet

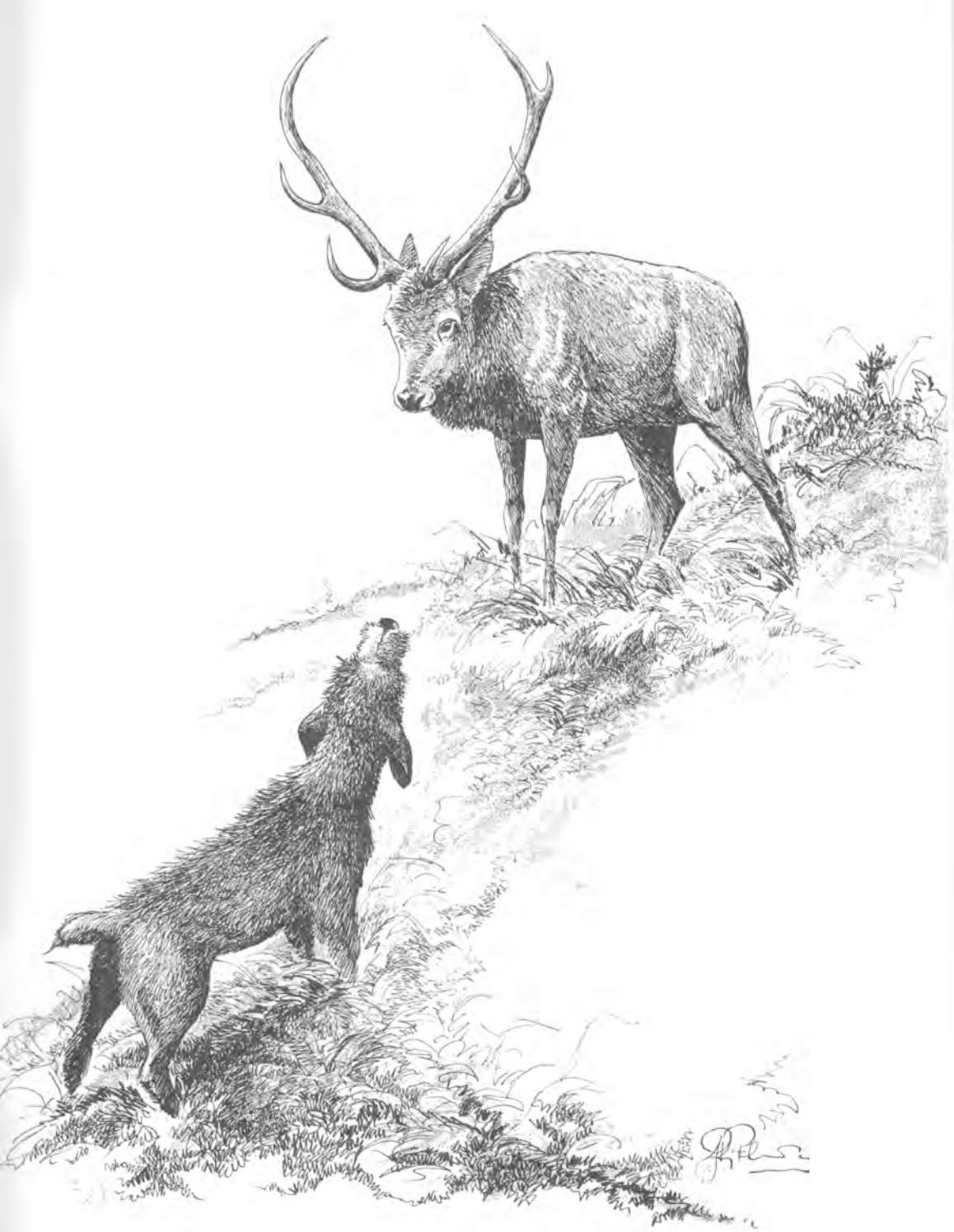

Een loslopende hond, die in het rustgebied voor roodwild gevaarlijk is

Onze leden worden er nogmaals op attent gemaakt, dat uit praktische overwegingen geen lidmaatschapskaarten meer worden verstrekt.
Men gelieve zijn betalings- of stortingsbewijs van de contributie als zodanig te beschouwen.

Het Bestuur.

Vereniging tot behoud van het Veluws Hert

Uit de Statuten :

Doel

Artikel 2. De vereniging heeft tot doel mede te werken aan de bevordering van kwalitatieve verbetering en kwantitatieve regeling van de edelhertenstand in Nederland — in het bijzonder op de Veluwe — zowel in de vrije als in de gesloten wildbaan, zulks met inachtneming van alle wettige voorschriften.

Zij tracht dit doel, als een der facetten van het natuurbehoud, te bereiken door :

a. het treffen van maatregelen tot het behoud van edelhertenstand en het wekken van belangstelling daarvoor ;

b. het verrichten van alle handelingen welke rechtstreeks of zijdelings verband houden met het doel der vereniging of aan dit doel bevorderlijk kunnen zijn.

Bestuur :

J. W. M. v. d. Wall	- Leusden	- voorzitter
Mevr. C. M. M. Nefkens-Hogenboom	- Molenweg 6 Hoogland (U)	- secretaresse
Mr. J. R. A. Tange	- Bilthoven	- plv. secretaris
D. A. Kramer Sr.	- Hoenderloo	- penningmeester
Ir. C. H. J. Maliepaard	- Den Haag	- leden
J. B. Nijenhuis	- Winterswijk	
C. J. Tieleman	- Schaarsbergen	

VERENIGING TOT BEHOUD VAN HET VELUWSCHE HERT